

LATVIJAS ZINĀTŅU AKADĒMIJAS EKONOMIKAS INSTITŪTS

Bezpeļņas organizācija sabiedrība ar ierobežotu atbildību, reģ.nr. 40003324342

Akadēmijas laukums 1, LV-1050, Rīga, Latvija; tel.7222830, fax/tel 7820608, e-pasts: raimara@lza.lv

Valsts finansētās kultūras institūcijās strādājošo izpildītājmākslinieku darba algas aprēķināšanas kritēriji

Pētījums veikts pēc LR Kultūras ministrijas pasūtījuma

Projekta vadītāja: Dr.econ. Raita Karnīte

Izpildītāji: Dr.med. Inta Paeglīte
Inese Pūkaine

Rīga, 2002

Satura rādītājs

Ievads

1. Izpildītājmākslinieku darba samaksa Latvijā valsts finansētajās kultūras institūcijās
 - 1.1. Izpildītājmākslinieku darba samaksa Latvijas Nacionālajā operā
 - 1.2. Mūziķu darba samaksas Latvijas Nacionālajā simfoniskajā orķestrī
 - 1.3. Izpildītājmākslinieku darba samaksa Valsts akadēmiskajā korī "Latvija"
 - 1.4. Aktieru darba samaksa Latvijas teātros
 - 1.4.1. Latvijas Nacionālajā teātrī
 - 1.4.2. Latvijas Dailes teātrī
 - 1.4.3. Latvijas Valsts Leļļu teātrī
 - 1.4.4. Rīgas Jaunajā teātrī
 - 1.4.5. Rīgas Krievu drāmas teātrī
 - 1.4.6. Valmieras drāmas teātrī
 - 1.4.7. Daugavpils teātrī
 - 1.4.8. Latvijas Teātra darbinieku savienības priekšlikumi aktieru darba samaksas sistēmas uzlabošanai Latvijā
 - 1.5. Izpildītājmākslinieku darba samaksa "Latvijas koncertdirekcijā"
2. Izpildītājmākslinieku darba samaksas kārtība ārvalstīs
3. Secinājumi un priekšlikumi izpildītājmākslinieku darba samaksas sistēmas uzlabošanai
4. Priekšlikumi un uzlabojumu izmaksas izpildītājmākslinieku darba samaksas sistēmas uzlabošanai valsts finansētajās kultūras institūcijās, kas darbojas mūzikas jomā

Ievads

Valsts finansētās kultūras institūcijas darbojas saskaņā ar “Kultūras institūciju likumu”, ko LR Saeima pieņēmusi 1998. gadā. To vidū ir virkne kultūras institūciju, bez kurām Latvijas kultūras dzīve šodien vispār nav iedomājama: Latvijas Nacionālā opera, Akadēmiskais koris “Latvija”, Latvijas Nacionālais simfoniskais orķestris, Latvijas Nacionālais teātris, Latvijas Dailes teātris, Latvijas Valsts leļļu teātris, Rīgas Jaunais teātris, Rīgas Krievu drāmas teātris, Valmieras drāmas teātris, Daugavpils teātris un “Latvijas koncertdirekcija”. Šiem kolektīviem ir svarīga loma ne tikai Latvijā, bet arī mūsu valsts popularizēšanā un tās tēla veidošanā ārzemēs.

Minētajās valsts finansētajās kultūras institūcijās strādājošo izpildītājmākslinieku darba algas aprēķināšanai jānotiek saskaņā ar Ministru kabineta noteikto vienotās darba samaksas sistēmu valsts iestāžu darbiniekiem. Valsts finansētajās kultūras institūcijās strādājošo izpildītājmākslinieku darba samaksas kārtība līdz šim Latvijā nebija pētīta, un šis pētījums ir īpaši svarīgs mūzikā nodarbināto izpildītājmākslinieku darba samaksas sistēmas sakārtošanai.

Projekta uzdevumi bija :

1. ar Interneta palīdzību iepazīties un apkopot ārvalstu pieredzi mūzikas izpildītājmākslinieku darba apmaksā;
2. iepazīties ar izpildītājmākslinieku darba apmaksas kārtību Latvijā,
3. noskaidrot iespējamās izpildītājmākslinieku darba apmaksas sistēmas izmaiņas un noteikt uzlabojumu izmaksas,
4. izstrādāt konkrētus priekšlikumus par izpildītājmākslinieku darba apmaksas sistēmu valsts kultūras institūcijās, kas darbojas mūzikā.

Pasūtītais vēlējās saņemt atbildes arī uz šādiem jautājumiem:

1. Kāda izpildītājmākslinieku darba samaksas kārtība pastāv Eiropas valstīs?
2. Vai pastāv izpildītājmākslinieku tarifkācijas kategorijās, pēc kā aprēķina darba algu?
3. Ja iespējams, noskaidrot, kāds ir darba algas apjoms dažādām izpildītājmākslinieku grupām Eiropas valstīs (piemēram, operas solistiem, orķestra mūziķiem, baleta māksliniekiem)?

Lai izpildītu darba uzdevumu un izvērtētu patreizējo situāciju notika intervijas valsts finansētajās kultūras institūcijās (teātros, Latvijas Nacionālajā operā, Latvijas Nacionālajā simfoniskajā orķestrī, Akadēmiskajā korī “Latvija” un “Latvijas koncertdirekcijā”), sabiedriskajās organizācijās un pašvaldībās. Pētījuma autori izvērtēja statistikas datus, pastāvošo likumdošanu un izmantoja citus (tai skaitā Internetā) pieejamos informācijas avotus.

Pētījuma rezultāti būs izmantojami darba samaksas sistēmas uzlabošanai Latvijas valsts finansētajās kultūras institūcijās, darba samaksas principu pilnveidošanai Latvijas Nacionālajā operā, Latvijas Nacionālajā simfoniskajā orķestrī un Akadēmiskajā korī “Latvija”, kā arī izvērtētu Latvijas izpildītājmākslinieku darba samaksu attiecībā pret atbilstošās kvalifikācijas speciālistu darba samaksu citās valstīs.

1. Izpildītājmākslinieku darba samaksa Latvijā valsts finansētajās kultūras institūcijās

Saskaņā ar 2000. gada 6. aprīlī pieņemtā “ Autortiesību likuma” 48. pantu , izpildītājs ir aktieris, dziedātājs, mūziķis, dejotājs vai cita persona, kas atveido lomu, dzied, lasa, atskaņo vai kādā citādā veidā izpilda literāru vai mākslas darbu vai folkloras sacerējumu, sniedz estrādes, cirka, leļļu vai citāda veida priekšnesumu.

Ņemot vērā šo definīciju šajā darbā pētīta darba samaksa un darba alga aktieriem, mūziķiem, operas solistiem un baleta māksliniekiem, kuri strādā valsts finansētās kultūras institūcijās. Pētījums aptvēra šādās valsts finansētās kultūras institūcijas:

- Latvijas Nacionālo operu,
- Latvijas Nacionālo simfonisko orķestri,
- Akadēmisko kori “ Latvija”,
- Latvijas Nacionālo teātri,
- Latvijas Dailes teātri,
- Latvijas Valsts leļļu teātri,
- Rīgas Jauno teātri,
- Rīgas Krievu drāmas teātri,
- Valmieras drāmas teātri,
- Daugavpils teātri,
- Koncertdirekciju.

Darba alga (amatalga) ir naudas summa, ko saņem strādājošais saskaņā ar darba līgumu, un tā ietver arī nodokļus, ko maksā strādājošais. Parasti līgumā norāda darba algas lielumu mēnesī, bet var norādīt arī nedēļā, stundā vai citādi.

Ar darba samaksu saprotam summu, ko veido darba alga un dažādas piemaksas. Šī pētījuma laikā autori sastapās ar atšķirīgu šo divu jēdzienu traktējumu valsts finansētajās kultūras institūcijās.

Valsts kultūras iestādēs strādājošo izpildītājmākslinieku darba samaksas (mēneša darba algu, piemaksas un prēmijas) noteikšanas kārtību reglamentē Ministru kabineta noteikumi Nr.217 “ Noteikumi par darba samaksas sistēmu no valsts budžeta finansējamo iestāžu darbiniekiem”, kas pieņemti 2002. gada 28. maijā. Intervijās ar minēto valsts finansēto kultūras institūciju direktoriem, grāmatvežiem un personāla daļas vadītājiem konstatēts, ka izpildītājmākslinieku darba samaksas noteikšana tikai vispārīgi balstās uz Ministru kabineta Noteikumiem Nr.217, jo ņemot vērā izpildītājmākslinieka darba specifiku, šos noteikumus ir grūti pielietot. Katrā no minētajām kultūras institūcijām ir izstrādāta sava darba samaksas kārtība. To apraksti sniegti nākamajās sadaļās.

Lai raksturotu vispārējo situāciju, apsekotajās valsts kultūras institūcijās strādājošo izpildītājmākslinieku (aktieru, orķestra mūziķu, kora mākslinieku un baleta mākslinieku) darba algas salīdzinātas ar:

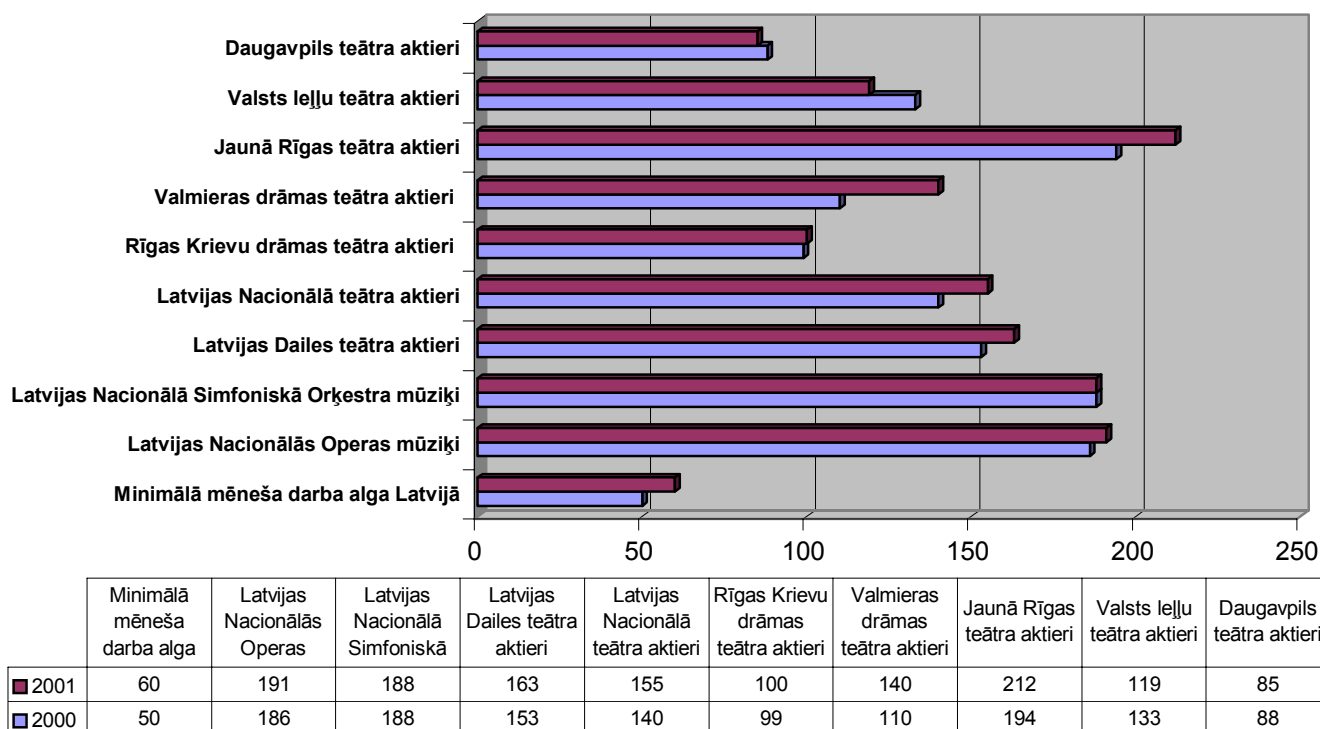
- minimālo mēneša darba algu,
- iedzīvotāju iztikas minimuma lielumu,
- sabiedriskajā sektorā strādājošo mēneša vidējo bruto darba samaksu,
- izpildītājmākslinieku darba samaksu ārzemēs.

1990. gada 4. maijā Latvija ratificēja Starptautiskās darba organizācijas konvenciju Nr.131 “ Par minimālās algas noteikšanu”. Jautājumu par valstī noteiktās minimālās mēneša darba algas lielumu, pirms tā izlemšanas Ministru kabinetā, apspriež Nacionālajā trīspusējās sadarbības padomē. Statistikas dati liecina, ka minimālās mēneša darba algas lielums pēdējos gados mainījies. 2000.gadā tas bija 50 Ls, 2001. un 2002. gadā 60 Ls mēnesī. 2002. gadā plānots palielināt minimālās mēneša darba algas lielumu līdz 70 Ls.

Aktieru un mūziķu vidējās mēneša darba samaksas salīdzinājums ar minimālo mēneša darba algu Latvijā 2000. un 2001. gadā redzams 1. grafikā.

1. grafiks

Aktieru un mūziķu vidējā mēneša darba samaksa un minimālā mēneša darba alga Latvijā 2000. un 2001. gadā latos

■ 2000 ■ 2001

Avoti: LR Kultūras ministrijas dati.

LR Labklājības ministrija “ Sociālais ziņojums 2001”, Rīga, 2001. gads.
 Kā redzam grafikā 2000. un 2001. gadā aktieru un mūziķu vidējā mēneša darba samaksa nav īpaši mainījusies, atsevišķos teātros-Valsts leļļu teātrī un Daugavpils teātrī pat samazinājusies attiecīgi par 14 Ls un 3 Ls mēnesī. Aktieru un mūziķu vidējās mēneša darba samaksas lielums 2001. gadā salīdzinājumā ar valstī noteikto minimālo mēneša darba algu pārsniedz trīs minimālās mēnešalgas tikai Latvijas Nacionālās operas mūziķiem (191 Ls), Latvijas Nacionālā simfoniskā orķestra mūziķiem (188 Ls) un Jaunā Rīgas teātra aktieriem (212 Ls). Rīgas Krievu drāmas teātra aktieriem un Daugavpils teātra aktieriem vidējā mēneša darba samaksa 2001. gadā nesasniedza pat divas minimālās mēneša darba algas.

Iedzīvotāju iztikas minimums- viena iedzīvotāja pilna iztikas minimuma preču un pakalpojumu groza vērtība vidēji mēnesī raksturo cilvēkam sabiedrībā pieņemto minimālo iztikas līmeni. Tā lietiskais saturs apstiprināts ar LR Ministru Padomes 1991. gada 8. aprīļa lēmumu Nr. 95, bet groza vērtību katru mēnesi aprēķina LR Centrālā Statistikas pārvalde.

Nākamajā tabulā salīdzināta aktieru un mūziķu vidējā mēneša darba samaksa 2000. un 2001. gadā ar viena iedzīvotāja pilna iztikas minimuma preču un pakalpojumu groza vērtību mēnesī.

1. tabula

Aktieru un mūziķu vidējā mēneša darba samaksa un viena iedzīvotāja pilna iztikas minimuma preču un pakalpojumu groza vērtība mēnesī 2000. un 2001. gadā latos

	2000	2001
Viena iedzīvotāja pilns iztikas minimums	84,47	86,93
Latvijas Nacionālās operas mūziķi	186	191
Latvijas Nacionālā simfoniskā orķestra mūziķi	188	188
Latvijas Dailes teātra aktieri	153	163
Latvijas Nacionālā teātra aktieri	140	155
Rīgas Krievu drāmas teātra aktieri	99	100
Valmieras drāmas teātra aktieri	110	140
Jaunā Rīgas teātra aktieri	194	212
Valsts leļļu teātra aktieri	133	119
Daugavpils teātra aktieri	88	85

Avoti: LR Kultūras ministrijas dati.

Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde “ Latvijas statistikas ikmēneša biļetens 10/2002”, Rīga, 2002. gads.

Kā redzams no 1. tabulas datiem 2000. gadā nevienā no tabulā iekļautajām kultūras institūcijām aktieru un mūziķu mēneša darba samaksa nebija lielāka par trīs viena iedzīvotāja pilna iztikas minimuma preču un pakalpojumu groza vērtībām (253,41Ls). Rīgas Krievu drāmas teātra un Daugavpils teātra aktieru vidējā mēneša darba samaksa

tikai nedaudz pārsniedza viena iedzīvotāja pilna iztikas minimuma preču un pakalpojumu groza vērtību mēnesī (84,47 Ls) un bija attiecīgi 99 Ls un 88Ls.

2001. gadā aktieru un mūziķu mēneša vidējā darba samaksa palielinājās, bet palielinājās arī viena iedzīvotāja pilna iztikas minimuma preču un pakalpojumu groza vērtību mēnesī (86,93 Ls). Līdz ar to Daugavpils teātra aktieru mēneša vidējā darba samaksa, kas pazeminājās līdz 85 Ls, pat kļuva mazāka par viena iedzīvotāja pilna iztikas minimuma preču un pakalpojumu groza vērtību mēnesī. Tikai Latvijas Nacionālās operas mūziķu, Latvijas Nacionālā simfoniskā orķestra mūziķu un Jaunā Rīgas teātra aktieru vidējā mēneša darba samaksa nedaudz pārsniedza divu viena iedzīvotāja pilna iztikas minimuma preču un pakalpojumu groza vērtību (173,86 Ls).

Aktieru un mūziķu vidējā darba samaksa mēnesī salīdzināta ar sabiedriskajā sektorā strādājošo vidējo mēneša bruto darba samaksu 2000. un 2001. gadā. Iegūtie dati redzami 2. tabulā.

2. tabula.

Aktieru un mūziķu vidējā darba samaksa mēnesī salīdzinājumā ar sabiedriskajā sektorā strādājošo vidējo mēneša bruto darba samaksu 2000. un 2001. gadā latos

	2000	2001
Sabiedriskajā sektorā strādājošo vidējā mēneša bruto darba samaksa	169	180
Latvijas Nacionālās operas mūziķi	186	191
Latvijas Nacionālā simfoniskā orķestra mūziķi	188	188
Latvijas Dailes teātra aktieri	153	163
Latvijas Nacionālā teātra aktieri	140	155
Rīgas Krievu drāmas teātra aktieri	99	100
Valmieras drāmas teātra aktieri	110	140
Jaunā Rīgas teātra aktieri	194	212
Valsts leļļu teātra aktieri	133	119
Daugavpils teātra aktieri	88	85

Avoti: LR Kultūras ministrijas dati.

Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde “ Latvijas statistikas ikmēneša biļetens 10/2002”, Rīga, 2002. gads.

Kā redzams tabulā 2000. gadā, tikai Latvijas Nacionālās operas mūziķu, Latvijas Nacionālā simfoniskā orķestra mūziķu un Jaunā Rīgas teātra aktieru vidējā darba samaksa mēnesī bija lielāka par sabiedriskajā sektorā strādājošo vidējo mēneša bruto darba samaksu, kas bija 169 Ls,.

2001. gadā, kad sabiedriskajā sektorā strādājošo vidējā mēneša bruto darba samaksa sasniedza 180 Ls (palielinājās par 11 Ls), atkal tikai Latvijas Nacionālās operas mūziķu, Latvijas Nacionālā simfoniskā orķestra mūziķu un Jaunā Rīgas teātra aktieru vidējā darba samaksa mēnesī bija lielāka. Divu kultūras institūciju- Valsts leļļu teātra un Daugavpils teātra aktieru vidējā darba samaksa mēnesī vēl vairāk atpalika no sabiedriskajā sektorā strādājošo vidējā mēneša bruto darba samaksas. Rīgas Krievu drāmas teātra aktieru vidējā

darba samaksa mēnesī 2001. gadā palielinājās par 1 Ls, un tas salīdzinājumā ar 11 Ls sabiedriskajā sektorā strādājošo vidējā mēneša bruto darba samaksas pieaugumu ir niecīgs palielinājums.

1.1 Izpildītājmākslinieku darba samaksa Latvijas Nacionālajā operā

Situācijas apraksts balstīts uz likumiem un normatīvajiem dokumentiem, kas nosaka Latvijas Nacionālās operas darbību, intervijām ar finansu direktoru Normundu Matuti un personāla daļas vadītāju Dainu Gailīti, statistikas datiem un dokumentiem, kas iegūti operā un LR Kultūras ministrijā, intervijām ar Latvijas Kultūras darbinieku arodbiedrību federācijas priekšsēdētāju Aldi Misēviču un operas kora arodbiedrības priekšsēdētāju Hariju Kalniņu.

Latvijas Nacionālās operas (LNO) juridisko statusu, darbību, finansēšanas un uzraudzības kārtību nosaka "Latvijas Nacionālās operas likums", kas pieņemts Saeimā 2002. gada 22. maijā un stājies spēkā 2002. gada 12. jūnijā. Amatspersonas uzskata, ka "Latvijas Nacionālās operas likums" dod iespēju pilnvērtīgi strādāt un teātri apmierina. Patreiz Ministru kabinetā ir iesniegts Nacionālās operas nolikums, kurš vēl nav apstiprināts.

"Latvijas Nacionālās operas likuma" 8. pants paredz, ka "Nacionālās operas darbinieku atalgojumu nosaka Nacionālās operas direktors Nacionālās operas budžeta darba samaksas fonda ietvaros atbilstoši attiecīgās kvalifikācijas speciālista darba samaksai darba tirgū". Direktors izlemj, cik liels būs gada darba samaksas fonds katrai no izpildītājmākslinieku grupām- operas solistiem, orķestrim, korim un baletam.

Valsts dotācija veido lielāko daļu no Latvijas Nacionālās operas finansējuma 2002. gadā 1 miljons 631 293 Ls. Rīgas Dome ir ieguldījusi ievērojamus līdzekļus celtniecībā, jo operas nams pieder Rīgas Domei. Pašu nopelnītie līdzekļi bija 1 miljons 94 500 Ls gadā. Kultūrkapitāla fonda līdzekļi ir nozīmīga finansējuma daļa, jo pārsvarā tiek izmantoti pirmizrāžu sagatavošanai. Sponsoru līdzekļi, parasti ziedojumi, veido ap 60 000 Ls (izglītības mērķiem 30 000 Ls ziedo "Aldaris"). Ekonomikas ministrijas Investīciju fonda līdzekļi 2001. gadā bija 160 000 Ls.

Intervētās amatpersonas atzīmēja, ka Latvijā nevar rīkoties tā, kā tas parasti notiek ārzemēs, kur operas teātri plāno savu gada budžetu 3-5 gadus uz priekšu. Labiem režisoriem darbi ir saplānoti jau 2 gadus uz priekšu.

Izpildītājmākslinieku darba samaksas aprēķināšanai ir izveidota sava sistēma, kuras vispārējie principi saskaņoti ar MK noteikumiem Nr. 217 "Noteikumi par darba samaksas sistēmu no valsts budžeta finansējamo iestāžu darbiniekiem".

Nacionālajā operā ir apstiprināts "Latvijas Nacionālās operas darbinieku materiālās stimulēšanas nolikums". Tas paredz, ka māksliniecisks un apkalpojošais personāls ir materiāli stimulējami, piešķirot naudas prēmijas līdz 95% apmērā no mēneša amatalgas par:

- augstvērtīgu izrāžu, lomu sagatavošanu un norisi,
- par vadošo lomu izpildīšanu mākslinieciski augstā līmenī.

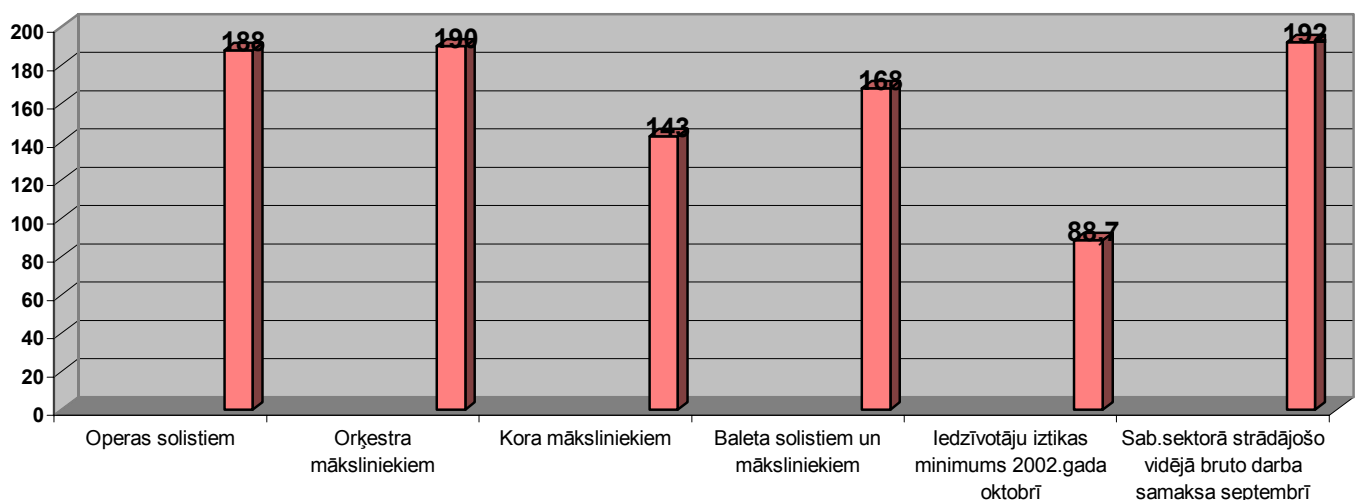
Prēmijas aprēķināmas saskaņā ar direktora rīkojumu, ja dotajā mēnesī ir iekonomēti darba samaksas līdzekļi. Priekšlikumus par nepieciešamo darbinieku prēmēšanu iesniedz direktora vietniekam finansiālos jautājumos daļu, nodaļu vadītāji, ne vēlāk kā līdz nākošā mēneša 10. datumam.

Pēc katras izrādes režisora asistenti aizpilda atskaites par katru izrādi un fiksē to, kas bijis labs un kas bijis slikts izrādē. Novērtē gan izpildītājmāksliniekus, gan apkalpojošo personālu. Savu vērtējumu par izpildījuma kvalitāti izrādē veic arī diriģents un māksliniecisks vadītājs. Vērtējuma rezultāti tiek ņemti vērā piešķirot prēmijas.

Grafikā salīdzinātas Latvijas Nacionālās operas izpildītājmākslinieku (operas solistu, orķestra mākslinieku, kora mākslinieku, baleta mākslinieku un solistu vidējās mēneša pamatalgas 2002. gada rudenī (oktobrī/ novembrī) ar iedzīvotāju iztikas minimumu- viena iedzīvotāja pilna iztikas minimuma preču un pakalpojumu groza vērtību vidēji 2002. gada oktobrī un sabiedriskajā sektorā strādājošo mēneša vidējo bruto darba samaksu 2002. gada septembrī.

2.grafiks

Latvijas Nacionālās operas izpildītājmākslinieku vidējā mēneša pamatalga 2002. gada rudenī latos

Avoti: Latvijas Nacionālās operas dati.

Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde “ Latvijas statistikas ikmēneša biļetens 10/2002”, Rīga, 2002. gads

LNO darbojas piecas arodbiedrības un ar katru no tām ir noslēgts darba koplīgums. Kora mākslinieku arodbiedrību pārstāv Latvijas Kultūras darbinieku arodbiedrību federācija, orķestra mākslinieku arodbiedrība ir neatkarīga arodbiedrība un pati slēdz koplīgumu, solistu un baleta mākslinieku arodbiedrības arī pārstāv Latvijas Kultūras darbinieku arodbiedrību federācija.

Valsts dotācija nesedz algu izmaksas Latvijas Nacionālajā operā. Algu fonds gadā 1 miljons 510 tūkstoši Ls un obligātās sociālās apdrošināšanas iemaksas 370 000 Ls. Ievērojama daļa no algu fonda līdzekļiem izmantota viesmākslinieku honorāriem. Algām izmantota arī daļa no pašu nopelnītajiem līdzekļiem, jo to pieļauj likumdošana. Kultūrkapitāla fonda līdzekļi tiek izmantoti izrāžu sagatavošanai vai arī nelielām izglītības programmām. Sponsoru līdzekļi tiek izmantoti dažādiem mērķiem. 2002. gadā no tiem pat apmaksāja sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas (20 000 Ls). Valsts budžeta dotācija praktiski nefinansē visas izdevumu pozīcijas. Bez tam 2002. gadā, mainoties likumdošanai, operai radās neparedzēti izdevumi, kas saistīti ar to, ka darba likumdošanas izmaiņas paredz atsevišķu izmaksu palielināšanu strādājošajiem. Komandējuma naudas palielināšana uz atsevišķām valstīm apgrūtināja iepriekš izplānoto viesizrāžu organizēšanu.

Nacionālās operas amatpersonas atzīst, ka iespējas palielināt pašu ieņēmumus ir saistāmas tikai ar iedzīvotāju pirktspējas palielināšanos. Ir organizēta aptauja, kurā respondentiem jautāts par iespējām maksāt vairāk par operas biļetēm un biežāk apmeklēt operu. Atbildes vairumā gadījumu norādījušas uz dārdzību, kas ir galvenais iemesls, kādēļ nevar apmeklēt operu. Vidējās biļešu cenas Latvijas Nacionālajā operā patreiz ir 5 Ls, zemākā cena 2 Ls. Lēnām notiek biļešu cenu pacelšana uz pirmizrādēm. Biļetes ekskluzīvās vietās maksā pat 150 Ls. Zāles noslogotība patreiz ir 80%-85%. Tiek celta arī zāles īres cena.

Viesizrādes ārzemēs ir ļoti svarīgas, lai saglabātu esošos izpildītājmākslinieku štatus. Partneru organizācija/firma ārzemēs apmaksā viesnīcu un izmaksā dienas naudu. Vadošie solisti saņem arī honorārus. Ienākumi ir arī operai. Visvairāk ārzemju viesizrāžu ir baletam, tas veicina baleta mākslinieku palikšanu operas trupā. Tomēr iespējas doties viesizrādēs samazinās, jo dienas nauda izmaksas palielinās. Mūziķi un dziedātāji ātrāk atrod kontaktus ārzemēs un dodas uz turieni strādāt. Baleta māksliniekiem ir grūtāk.

Amatpersonas uzskata, ka vadošajiem solistiem noteikti būtu jāsaņem tikpat liels atalgojums, cik Eiropas valstīs, varbūt nedaudz mazāk. Būtu jābūt fiksētai algai un gabal darba samaksai. Līgumiem būtu jābūt uz gadu, jo patreiz ir situācija, kurā nevar grozīt esošos līgumus. Sezonas laikā izpildītājmāksliniekiem būtu jāpelna tik daudz, lai tas segtu izdevumus laikā, kad operai nav ienākumu no izrādēm. Patreiz jāmaksā alga arī tiem izpildītājmāksliniekiem, kuri nepiedalās izrādēs, bet šī nauda operai būtu vajadzīga, lai piesaistītu jaunus māksliniekus.

Baleta mākslinieki

Patreiz Latvijas Nacionālās operas baleta štatā ir 72 izpildītājmākslinieki. Baleta mākslinieki nosacīti tiek dalīti vairākās grupās: vadošie solisti, gandrīz vadošie solisti un kordebalets. Kordebalets, savukārt, arī dalās divās grupās. Ar štata baleta māksliniekiem un solistiem, viņus pieņemot darbā, noslēdz darba līgumus, kuros paredzēta pamatalga. Pamatalgas lielums atbilst štatu sarakstam, bet to, kādu

pamatalgu saņems noteiktais baleta mākslinieks vai solists, izlemj galvenais baletmeistars un baleta administrators. Štatu sarakstus apstiprina 1. janvārī un baleta mākslinieka pamatalga var mainīties. Pamatalgu konkrētajam baleta māksliniekam vai solistam var gan palielināt, gan samazināt. Baleta mākslinieku štatu sarakstā paredzētās algas pārskata reizi divos gados un to saista ar māksliniecisko darbību. Sezonas sākumā baletmeistars sadala pa rangiem visu baleta trupu. Algas samazināšana parasti notiek pēc atestācijas. Pēc štatu saraksta patreiz Latvijas Nacionālās operas baleta trupā ir 11 solisti, 1 baleta solists-repetitors un 60 baleta mākslinieki.

Parasti jaunos baleta māksliniekus, vēl mācoties baleta skolā, pieņem darbā uz ½ slodzi. Jaunos pieņem darbā uz štata vietām ar zemāko atalgojumu. Tad pakāpeniski amatalgas pieaug. Izņēmums ir vadošie baleta solisti, kuri atnāk strādāt uz LNO no ārzemēm. Izpildītājmākslinieku pamatalga baleta štatā svārstās no 140 Ls līdz 270 Ls. Vidējā pamatalga baletā 2002. gadā ir 168 Ls.

3. tabula.

**Baleta solistu un mākslinieku štatu sadalījums, ņemot vērā pamatalgas lielumu
2002. gadā**

Grupa	Štata vietu skaits	Pamatalgas lielums mēnesī Ls
Baleta solists	1	140,00
Baleta mākslinieki	26	140,00
Baleta mākslinieks	1	150,00
Baleta solists	1	160,00
Baleta mākslinieki	22	160,00
Baleta solists	1	180,00
Baleta mākslinieki	5	180,00
Baleta mākslinieki	5	200,00
Baleta solisti	3	220,00
Baleta mākslinieks	1	220,00
Baleta solisti	2	250,00
Baleta solisti	3	270,00
Baleta solists-repetitors	1	270,00

Avots: Latvijas Nacionālās operas dati.

Koplīgumā paredzēts minimālais darba algas (pamatalgas) lielums. Piemaksas pie darba algas ir prēmiju veidā. Prēmijas piešķir par labi nodejotu lomu un prēmijas lielumu nosaka koplīgums, kas noslēgts ar arodbiedrību, un “Latvijas Nacionālās operas darbinieku materiālās stimulēšanas nolikums”. Lielākās prēmijas piešķir uz pirmizrādēm, var tikt piešķirtas prēmijas arī sagatavošanas periodā. Prēmijas piešķir par 1. un 2. plāna lomām. Koplīgumā noteikts mazākais prēmiju lielums 1.un 2. plāna lomām. Koplīgumā paredzēti arī citi noteikumi, kas saistīti ar baleta mākslinieku darba samaksu.

Vissarežģītākā situācija ir kordebaletā, kur darba alga ir 140 Ls, bet darbs “ no rīta līdz vakaram”. Kordebaleta māksliniekiem maz piešķir prēmijas, tās vairāk piešķir solistiem un vadošajiem solistiem.

Jārēķinās ar faktu, ka 40 gadu vecumā baleta mākslinieka karjera parasti beidzas. Smaga sociāla problēma ir baleta mākslinieku pensionēšanās. Varētu veikt atestāciju, bet līdz šim tas nav darīts.

Amatpersonas atzīst, ka nākamajā gadā svarīgi noturēt darbā galvenos štata solistus, jo viņu līmenis ir ļoti augsts. Baleta mākslinieku izglītošanā ir ieguldīti lieli līdzekļi. Lai stimulētu darbību būtu svarīgi palielināt algu fondu kopumā, lai būtu iespējams gan palielināt pamatalgas gan piešķirt prēmijas. Administrācija paredzējusi nākamajā gadā nepalielināt pamatalgu, bet piemaksas.

Operas solisti

Ar štata operas solistiem noslēgti darba līgumi, kuros norādīta pamatalga. Šobrīd operas štatu sarakstā ir 28 solisti.

Solistiem ir pirmā plāna lomas, otrā plāna lomas un trešā plāna lomas. Pie pirmā plāna lomām solisti tik bieži netiek.

Štatu sarakstā amatalgas svārstās no 150 Ls (stažieriem) līdz 220 Ls. Štatu sarakstā noteiktās algas nav mainījušās pēdējos 4 gadus. Solisti, kas saņem to vai citu algu gan mainījušies. Saskaņā ar koplīgumu, kas noslēgts ar arodbiedrību, LNO solista darba alga 2002. gadā nedrīkst būt mazāka par 150 Ls mēnesī, izņemot stažierus. Vidējā operas solistu pamatalga mēnesī saskaņā ar štatu sarakstu patreiz ir 188 Ls. Operas solistu gada algu fonds ietver arī honorārus viesmāksliniekiem, tādēļ tā lielumu ir grūti prognozēt.

4.tabula.

Operas solistu sadalījums, ņemot vērā pamatalgas lielumu 2002. gadā

Grupa	Štata vietu skaits	Pamatalgas lielums mēnesī Ls
1. grupa	3	150,00
2. grupa	1	160,00
3. grupa	3	170,00
4. grupa	4	180,00
5. grupa	1	185,00
6. grupa	15	200,00
7. grupa	1	250,00

Avots: Latvijas Nacionālās operas dati.

Operas amatpersonas piekrīt, ka štatu saraksts jau nosaka operas solistu sadalījumu grupās, ņemot vērā pamatalgas lielumu. Tas varētu būt par pamatu solistu sadalījumam kategorijās, tomēr patreiz nav precīzi definēti profesionālie kritēriji šādam sadalījumam.

Operas štata solistu darba samaksu veido līgumā paredzētā alga un prēmijas. Prēmiju piešķiršana pamatojas uz koplīgumu un "Latvijas Nacionālās operas darbinieku materiālās stimulēšanas nolikumu". Koplīgums paredz prēmijas par jaunas lomas sagatavošanu gan esošām izrādēm, gan pirmizrādei. Par 1. plāna lomu ne mazāk kā 60 Ls

, bet par 2. plāna lomu ne mazāk kā 30 Ls. Koplīgumā paredzētas arī prēmijas par lomas izpildīšanu pirmizrādē- jauniestudējumā abu sastāvu štata solistiem ne mazāku par 90Ls par 1. plāna lomu un ne mazāk kā 60 Ls par otrā plāna lomu. Koplīgums paredz arī citus noteikumus, kas saistīti ar operas solistu darba apmaksu.

Nākamajā gadā arodbiedrība grib panākt, ka solista darba alga nedrīkst būt mazāka par 160 Ls un par 10 Ls palielināt arī prēmijas par 1. un 2. plāna lomu sagatavošanu un izpildīšanu pirmizrādē.

Vadošie solisti patreiz ir brīvmākslinieku statusā. Ar viņiem noslēdz visbiežāk terminētos līgumus, parasti uz četrām izrādēm.

Nākamajā gadā paredzēts nemainīt pamatalgas, bet palielināt prēmijas operas solistiem.

Operas orķestris

Operas orķestra štatu sarakstā patreiz ir 103 izpildītājmākslinieku štata vietas. Ar orķestra māksliniekiem noslēgti līgumi, kuros noteikta pamatalga. Pieņemot darbā jaunus orķestra māksliniekus, izsludina konkursu, nosakot nepieciešamās profesionālās kvalifikācijas līmeni un pamatalgas lielumu.

Štata orķestra māksliniekiem ir vislielākās pamatalgas, kuras pārskatītas pēdējo reizi 1997. gada rudenī. Algas svārstās no 160 Ls līdz 250 Ls. Operas orķestra mākslinieku vidējā pamatalga patreiz ir 190 Ls mēnesī. Prēmijas ir retāk un tiek piešķirtas par labiem sasniegumiem. Parasti mākslinieciskais vadītājs lūdz prēmēt kādu orķestra mākslinieku.

5.tabula

Operas orķestra sadalījums, ņemot vērā pamatalgas lielumu 2002. gadā

Grupa	Štata vietu skaits	Pamatalgas lielums mēnesī Ls
1. grupa	0,5	80,00
2. grupa	0,5 x 4	85,00
3. grupa	0,5	110,00
4. grupa	1,0	155,00
5. grupa	28	160,00
6. grupa	15	170,00
7. grupa	1	175,00
8. grupa	8	180,00
9. grupa	1	185,00
10. grupa	4	190,00
11. grupa	9	200,00
12. grupa	2	210,00
13. grupa	14	220,00
14. grupa	3	230,00
15. grupa	13	240,00
16. grupa	1	250,00
17. grupa	1	270,00

Avots: Latvijas Nacionālās operas dati.

Diriģentiem līgumi atšķiras, viņiem par algu mēnesī ir jānodirģē divas izrādes. Tas ietver arī sagatavošanās procesu. Diriģentiem arī ir prēmijas. Ja jādirģē biežāk, tad par to jau paredzēta papildus samaksa.

Operas orķestrī ir stipra arodbiedrība un ir noslēgts darba koplīgums. Orķestrī ir vislielākā mākslinieku aprīte. Vairums orķestra mākslinieku strādā vēl kādā citā darba vietā.

Ņemot vērā to, ka orķestra māksliniekiem papildus darbs ir reti orķestra gada algu fonds tiek sadalīts tā, ka visu gadu ir stabilas darba algas un prēmijas, ko piešķir reti.

Operas koris

Operas kora štatā patreiz ir 68 štata vietas. Ar štata kora māksliniekiem noslēgti līgumi, kuros noteikta pamatalga. Pamatalgas kora māksliniekiem svārstās no 110 līdz 200 Ls. Vidējā pamatalga štata kora māksliniekiem patreiz ir 143 Ls.

Operas kora sastāvs ir nostabilizējies, un izveidojušās 7 kategorijas atkarībā no kvalifikācijas un balsu grupas. Šīs kategorijas ir drīzāk neformālas, jo salīdzinot ar štatu sarakstu, kurā parādās pamatalgas lielums, kategoriju skaits ir lielāks.

6.tabula

Operas kora sadalījums, ņemot vērā pamatalgas lielumu 2002. gadā

Grupa	Štata vietu skaits	Pamatalgas lielums mēnesī Ls
1. grupa	2	110,00
2. grupa	7	120,00
3. grupa	8	125,00
4. grupa	7	130,00
5. grupa	5	135,00
6. grupa	9	140,00
7. grupa	12	145,00
8. grupa	3	150,00
9. grupa	3	155,00
10. grupa	3	160,00
11. grupa	4	180,00
12. grupa	1	185,00
13. grupa	1	190,00
14. grupa	3	200,00

Avots: Latvijas Nacionālās operas dati.

Ne visi mākslinieki ir nodarbināti visās izrādēs. Darba samaksa veidojas no amatalgas, prēmijām un piemaksām par papilddarbu. Prēmēšanas kārtību nosaka "Latvijas Nacionālās operas darbinieku materiālās stimulēšanas nolikums" un koplīgums, kas noslēgts ar arodbiedrību.

Koplīgumā norādīts minimālo prēmiju un piemaksu lielumu, kā arī citi noteikumi, kas saistīti ar darba samaksu.

Kora māksliniekiem piedalīšanās izrādēs var ievērojami atšķirties. Atsevišķās izrādēs kora mākslinieki var izpildīt mazas lomas, dejojot, var būt arī jāpiedalās divās izrādēs dienā. Tas viss nosaka piemaksu lielumu atsevišķiem kora māksliniekiem.

Operas kora gada algu fondam būtu jāveidojas no divām daļām: pamatalgas un daļas, kas tiek izmantota piemaksām un prēmijām.

Operas kora arodbiedrības priekšsēdētājs uzskata, ka korī nav nedz grupu, nedz kategoriju, bet visu nosaka tikai štata vieta. Pieņemot darba jaunus kora mākslniekus, tiek izsludināts konkurss un pretendenti jau zina gan prasības, gan pamatalgas lielumu. Atšķirības pamatalgā veidojas arī tad, kad kormeistars iesaka mākslinieku noteiktai štata vietai, bet direktors nosaka to. Katram kora mākslniekam esot līgumā atrunāts, ka par izrādi saņem piemaksu, kura ir ne mazāka par 7,5 Ls. Arodbiedrības priekšsēdētājs iebilst pret jebkādu kategoriju ieviešanu, uzskata, ka tieši piemaksas ir tās, kas stimulē jaunus kora mākslniekus strādāt. Ieviešot samaksu pēc kategorijām, varētu rasties situācija, ka gados vecāki kora mākslnieki saņemtu lielāku algu, bet viņu sniegums uz skatuves vairs neatbilstu prasībām.

Kora mākslniekiem ir visai ierobežotas iespējas strādāt papildus darbu. Tas ir slēgts personu loks, kuri var strādāt operas korī vai Akadēmiskajā korī "Latvija". Retāk kora mākslniekiem izdodas iekārtoties darbā koros ārzemēs.

Nav atrisināts kora mākslnieku sociālo garantiju jautājums, jo 65 gadu vecumā kora mākslnieks uz skatuves dziedāt praktiski vairs nevar.

1.2 Mūziķu darba samaksa Latvijas Nacionālajā simfoniskajā orķestrī

Situācijas apraksts Latvijas Nacionālajā simfoniskajā orķestrī balstīts uz dokumentiem un statistikas datiem, kas iegūti orķestrī un LR Kultūras ministrijā, kā arī informāciju, kas iegūta intervējot direktori Ilonu Breģi.

Latvijas Nacionālā simfoniskā orķestra darbība pamatojas uz Statūtiem, kas reģistrēti 1998. gadā. Statūtos noteikts, ka orķestris ir bezpeļņas organizācija, valsts SIA. Latvijas Nacionālais simfoniskais orķestris dibināts ar Ministru kabineta rīkojumu. Latvijas Nacionālā simfoniskā orķestra Iekšējās darba kārtības noteikumus ir apstiprinājusi orķestra padome.

Orķestrim ir valsts pasūtījums-

- Koncertdarbībai (52 koncerti gadā);
- Lielās ģildes apsaimniekošanai.

Bankas konts abu pasūtījumu izpildei atvēlēto līdzekļu saņemšanai ir viens.

Mūziķu štata vietu skaits Latvijas Nacionālajā simfoniskajā orķestrī, darba algas fonda lielums, vidējā darba samaksa mēnesī 2000.gadā un 2001. gadā nākamajā tabulā

salīdzināts ar sabiedriskajā sektorā strādājošo vidējā mēneša bruto darba samaksu un viena iedzīvotāja pilna iztikas minimuma preču un pakalpojumu groza vērtību.

7.tabula

**Latvijas Nacionālā Simfoniskā orķestra štata skaits un vidējā darba samaksa latos
2000. un 2001. gadā**

	2000. gads	2001. gads
Mūziķu skaits	101	101
Darba algas fonds	227 640 Ls	227 640 Ls
Darba algas fonds un obligātās sociālās apdrošināšanas iemaksas kopā	287 031 Ls	287 031 Ls
Vidējā darba samaksa mēnesī	188 Ls	188Ls
Sabiedriskajā sektorā strādājošo vidējā mēneša bruto darba samaksa	169 Ls	180 Ls
Viena iedzīvotāja pilna iztikas minimuma preču un pakalpojumu groza vērtība	84,47 Ls	86,93 Ls

Avoti: Latvijas Nacionālā Simfoniskā orķestra dati.

Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde "Latvijas statistikas ikmēneša biļetens 10/2002", Rīga, 2002. gads

2002. gadā koncertdarbībai finansējums 360 880 Ls, bet Lielās ģildes apsaimniekošanai 40 000 Ls.

2003. gadā koncertdarbībai paredzēti 336 380 Ls, bet Lielās ģildes apsaimniekošanai paredzēti 50 500Ls.

No 360 880 Ls lielāko daļu- 303 000 Ls izmanto mūziķu algām un biroja darbinieku darba samaksai. Šāda situācija ir kopš 1998. gada. No nākamā gada šo finansējumu plānots palielināt aptuveni par 180 000 Ls.

Līdz šim gadam nebija nemaz naudas mūzikas instrumentu apkopei un transportam, koncertu reklāmai, viesmākslinieku apmaksai, autortiesību apmaksai, nošu iegādei, pārrakstīšanai, īrei. Nebija izdalīti nekādi līdzekļi remontiem un skatuves tērpu iegādei. Bija līdzekļi tehniskai apkopei, telefoniem, faksiem un dažiem citiem izdevumiem.

Kad palielināja finansējumu un iedeva papildus 24 000 Ls, šie līdzekļi bija paredzēti arī nošu materiāliem un īrei (2000 Ls), diriģentu darba apmaksai(12 000 Ls)- konkrēti viesdiriģentiem par vienu koncertu 600 Ls (ar nodokļiem). 4500 Ls tika izdalīti koncertiem rajonos, 6000 Ls – mūzikas instrumentu apkopei. 15 000 Ls paredzēti mākslinieku tērpu iegādei.

Rīgas Domes uzņēmums Rīgas nami paaugstināja īres maksu, kura patreiz ir 4000 Ls.

Orķestrī 2002. gadā strādā 101 mūziķis un 4 diriģenti. Ar mūziķiem un diriģentiem ir noslēgti darba līgumi. Slēdzot darba līgumu, tiek noteikta mūziķa darba alga, kas atbilst

viņa konkursa kārtībā noteiktajai profesionālajai kvalifikācijai. Darba līgumā fiksēti arī pienākumi, ko veic valsts pasūtījuma izpildei. Algas lielums mūziķiem atšķiras. Minimālā alga ir 160 Ls. Algas starpība ir atkarīga no mūziķa kvalifikācijas un piedalīšanās koncertos. Algu starpību nosaka štatu saraksts, kurš veidojies tad, kad Latvijas Nacionālais simfoniskais orķestris atdalījās no Filharmonijas. Nav iespējams gūt patreiz pamatojumu, kādēļ štata algas noteiktām mūziķu grupām ir tieši tādas. Visi kora mūziķi, koncertmeistarus un arodbiedrību ieskaitot, nāca un dalīja, un nolēma, ka būs tāda starpība un tā tas arī palika.

8.tabula

Latvijas Nacionālā simfoniskā orķestra mūziķu štatu sadalījums, ņemot vērā pamatalgu 2002. gadā

Grupas	Štata vietu skaits	Pamatalgas lielums mēnesī latos	Mēneša algas fonds latos
1. grupa	1	300,00	300
2. grupa	1	260,00	260
3. grupa	15	240,00	3600
4. grupa	13	220,00	2860
5. grupa	15	190,00	2850
6. grupa	10	170,00	1700
7. grupa	4	170,00	680
8. grupa	42	160,00	6720
	Kopā: 101	Vid. 188,00	Kopā: 18 970

Avots: Latvijas Nacionālā simfoniskā orķestra dati.

Jaunus mūziķus pieņem darbā tikai konkursa kārtībā, konkursa noteikumos ir noteiktas prasības un arī alga.

Ir koncerti, kuros nespēlē visi mūziķi. Mūziķi paši izlemj, kurš kurā koncertā spēlēs. Katrā grupā ir koordinators un ir arī orķestra inspektors, kurš pārziņ šo informāciju.

Latvijas Nacionālajā simfoniskajā orķestrī ir orķestra mākslinieku neatkarīgā arodbiedrība, kura ir noslēgusi darba koplīgumu ar administrāciju orķestra direktores personā. Mūziķu darba samaksas principi un kārtība sīkāk ir noteikta tieši darba koplīgumā, kurš attiecas tikai uz darbiniekiem (mūziķiem), kuri ir LNSO mākslinieku neatkarīgās arodbiedrības biedri. Darba koplīgums tiek noslēgts ik gadus un ir spēkā vienu kalendāro gadu no tā parakstīšanas brīža.

Koplīguma sadaļā “ Darba samaksa” noteikts:

3.1.Slēdzot darba līgumu, tiek noteikta mūziķa darba alga, kas atbilst viņa konkursa kārtībā noteiktai profesionālajai kvalifikācijai (koncertmeistars, koncertmeistara vietnieks, mūziķis) un izglītībai.

1.2. Algas apjoms, kas fiksēts darba līgumā , var tikt mainīts:

1.2.1. ja mainās valsts pasūtījuma apjoms;

1.2.2. ja abas puses vienojas par citādu algas apjomu, saskaņā ar profesionālo kvalifikāciju.”

Koplīgums paredz rīcību gadījumos, kas nav valsts pasūtījums, komandējumu apmaksu un darba devēja saistības pret tiem mūziķiem, kas nepiedalās ārzemju braucienos. Koplīgumā tiek atrunāts arī ar valsts pasūtījumu noteikto koncertprogrammu skaits gadā, un noteikti citi aktuāli jautājumi.

Orķestra direktore ir iepriekš izteikusi priekšlikumu reformēt mūziķu darba samaksas sistēmu, lai darba samaksas sastāvētu no divām daļām:

-garantētā daļa, kuru maksā par to, ka “ mūziķis ir formā”;

-piemaksa par katru nospēlētu koncertu.

Diemžēl šis priekšlikums neguva atbalstu. Direktore uzskata, ka plānojot turpmāk darba samaksas sistēmas izmaiņas, būtu jāņem vērā, ka reformas gaitā nedrīkstētu samazināt algu, bet izmaiņas veikt, tikai uz palielinājuma rēķina.

Mūziķiem var būt arī koncerti, par kuriem līgumi tiek noslēgti ar citām iestādēm. Šajā gadījumā aktieri saņem honorārus un maksā 25% no nopelnītās summas nodokļos.

Mūziķu algām tiek izmantoti līdzekļi no valsts dotācijas. Mūziķu algas, salīdzinājumā ar tām , ko saņem mūziķi ārzemēs, ir mazas, un mūziķi regulāri brauc strādāt uz ārzemēm.

Mūziķiem nav valodas barjeras. Pagājušajā gadā vien orķestris zaudēja 3 mūziķus.

Nepieciešami noteikti valdības pasākumi, lai palīdzētu kultūras institūcijām, uzskata direktore.

Pašu nopelnītie līdzekļi, ko veido par papildus koncertiem saņemtie ienākumi, biļešu ieņēmumi, par telpu īri saņemtie līdzekļi, tiek izmantoti visu pārējo izdevumu segšanai.

2001. gadā no pakalpojumiem kopā (koncerti, telpu īre) nopelnīja 150 534 Ls. Par telpu īri 2001. gadā ieņēma 22 452 Ls. Ja pašu ieņēmumi no biļetēm un telpu īres ir pietiekami lieli, tad Latvijas Nacionālā simfoniskā orķestra Statūti atļauj novirzīt līdzekļus mūziķu algām. Telpu izīrēšanu traucē ēkas nolietojums, jo tā praktiski ir avārijas stāvoklī un klienti nevēlas šeit organizēt pasākumus.

2002. gadā Latvijas Nacionālais simfoniskais orķestris saņēma 10 000 Ls Lielās ģildes nama ekspluatācijas izdevumu segšanai, tā ir summa, kura iepriekšējos gados pietrūka un bija jāsedz no peļņas.

Šogad (2002. gadā) saņemtas investīcijas no Ekonomikas ministrijas 50 000 Ls apmērā remonta uzsākšanai, lai sagatavotos restaurācijai. 2003. gadā paredzēts saņemt 200 000 Ls pilnam tehniskajam projektam un 2004. gadā plānots saņemt naudu Lielās ģildes restaurācijai.

Vēl paaugstināt biļešu cenas, lai palielinātu ienākumus ir sarežģīti, jo tās jau tagad ir no 3-9 Ls. Arī sponsoru līdzekļi tiek izmantoti dažādu izdevumu segšanai.

Kultūrkapitāla fonda līdzekļus izmantoto viesmākslinieku apmaksai un citiem radošiem pasākumiem (bukletiem, jubilejas koncertu sagatavošanai u.c.) Pagājušajā gadā no Kultūrkapitāla fonda Latvijas Nacionālais simfoniskais orķestris saņēma 8 134 Ls.

Kultūrkapitāla fonda līdzekļu pielietojuma veidi ir visai ierobežoti. Kompaktdiska ierakstīšanai, piemēram, fonds līdzekļus nepiešķir, kaut gan tas būtu ļoti nepieciešams.

Direktore uzskata, ka Kultūrkapitāla fonda finansu piešķiršanas politika nav pareiza, jo fonds piešķir naudu, lai uzaicinātu viesmāksliniekus, bet nepiešķir naudu, lai stimulētu mūsu solistu došanos koncertēt uz ārzemēm. Nav politikas, kas veicinātu mūsu labāko mākslinieku koncertus ārzemēs un atgriešanos atpakaļ. Ir svarīgi stimulēt šo aizbraukšanu un atgriešanos atpakaļ. Dažkārt ārzemju braucieni neizdodas, jo orķestris nevar nosegt komandējuma izdevumus. Šeit būtu vajadzīgs valsts atbalsts, varbūt speciāla programma, kā ar mākslu veidot Latvijas tēlu ārzemēs un spēlēt prestižās koncertzālēs. Pieredze rāda, ka prestižiem ārzemju kolektīviem ir ģenerālsponsori, kas apmaksā visu braucienus. Piemēram, Oslo simfoniskajam orķestrim ir savs ģenerālsponsors.

1.3. Izpildītājmākslinieku darba samaksa Valsts akadēmiskajā korī “Latvija”

Izpildītājmākslinieku darba samaksas apraksts Valsts akadēmiskajā korī “Latvija” pamatots uz korī un LR Kultūras ministrijā iegūtajiem dokumentiem un statistikas datiem, kā arī informāciju, kas iegūta, intervējot kora direktoru Māri Ošleju.

Valsts Akadēmiskajā korim “Latvija” nav statūtu, bet tas reģistrēts uzņēmumu reģistrā kā valsts SIA 1998. gada 7.janvārī. Visas kapitāla daļas pieder Kultūras ministrijai. Kultūras ministrija pārvalda korī ar 3 pilnvarnieku palīdzību vai arī tiešā veidā. Pilnvarnieki un Kultūras ministrija seko kora darbībai un nodod pilnvaras kora valdei. Kora valde sanāk uz sanāksmēm un deleģē veikt finansu un administratīvās darbības kora direktoram un mākslinieciskajam vadītājam. Mākslinieciskais vadītājs vienlaikus vada arī kora māksliniecisko padomi, kas tieši saistīta ar kora kolektīvu. Lēmējtiesības ir kora valdei. Mākslinieciskajai padomei ir ieteikuma tiesības. Katrai balsij korī ir kormeistars. Bez tam ir arī brīvais kormeistars, kas var aizvietot citus. Kora mākslinieciskajā padomē iekļauti kormeistari, kora mākslinieku pārstāvji, mākslinieciskais vadītājs, direktors u.c. personas.

Kora finansējumu veido: valsts dotācija, pašu ieņēmumi, Kultūrkapitāla fonda naudas piešķirums un sponsoru piešķirtie līdzekļi.

Valsts dotācija pēdējos gados ir palielinājusies, tomēr praktiski visa valsts dotācija tiek izmantota mākslinieku algām. Ar pašu nopelnītajiem līdzekļiem kora direktors rīkojas pēc vajadzības. Tiek apmaksāti sakaru pakalpojumi, transports un citi izdevumi.

Korim ir arī bartera darījumi, bet tie netiek uzskaitīti grāmatvedībā.

2001. gadā saņemta valsts dotācija 175 945 Ls (salīdzinoši 2000. gadā bija 175 482 Ls), valsts dotācija kapitālajam remontam 30 000 Ls, ieņēmumi no koncertdarbības 50 462 Ls (salīdzinoši 2000. gadā 60 047 Ls), Kultūrkapitāla fonda piešķirtie līdzekļi 7 412 Ls, sponsoru līdzekļi 8 400 Ls un citi pašu nopelnītie līdzekļi 1 280 Ls.

Ar štata darbiniekiem- kora māksliniekiem noslēdz darba līgumu un tajā tiek fiksēta pamatalga. Patreiz Valsts Akadēmiskajā korī “Latvija” strādā 45 kora mākslinieki. Tie sadalīti 7 kora mākslinieku grupās. Grupu veidošanā izmanto profesionālos kritērijus un grupu sastāvu iesaka kora mākslinieciskā padome. Darba algu starpība ir ik pa 10 Ls.

Tomēr nav stingras saistības starp darba stāžu un algas noteikšanu. Kārtība ir sekojoša: vispirms notiek konkurss uz izsludināto štata vietu, pirms kura pretendenti jau zina noteikumus, izvirzītās prasības un paredzamo pamatalgu, tad noslēdz darba līgumu, kurā atzīmēti noteikumi. Štatu sarakstu ik gadus pārskata, un izdara attiecīgās izmaiņas atalgojumā. Atestāciju organizē tādos gadījumos, kad nav skaidrs, vai kora mākslinieks ir spējīgs izpildīt no viņa prasīto. Kora mākslinieku algu aprēķināšanai MK noteikumi Nr. 217 “ Noteikumi par darba samaksas sistēmu no valsts budžeta finansējamo iestāžu darbiniekiem” praktiski netiek izmantoti. Pamatā darba samaksu regulē ar pamatalgu. Piemaksas mēdz būt, tiek maksāta arī komandējuma nauda. Valsts Akadēmiskajā korī “ Latvija” ir arodbiedrība, bet koplīgumu neslēdz.

Kora mākslinieku algas sedz no valsts dotācijas, kura pēdējos gados ievērojami palielinājusies. Štatu sadalījums, ņemot vērā pamatalgu 2002. gadā un mēneša algu fonds , kā arī pamatalgas lielums parādīts 9. tabulā.

9. tabula.

Valsts Akadēmiskā kora “ Latvija” mākslinieku štatu sadalījums, ņemot vērā pamatalgu 2002. gadā

Grupa	Štata vietu skaits	Pamatalgas lielums mēnesī latos	Mēneša algas fonds latos
1. kora mākslinieku grupa	2	220	440
2. kora mākslinieku grupa	2	210	420
3. kora mākslinieku grupa	4	200	800
4. kora mākslinieku grupa	10	190	1900
5. kora mākslinieku grupa	13	180	2340
6. kora mākslinieku grupa	12	170	2040
7. kora mākslinieku grupa	6	160	960
Kormeistars	2	120	240
Koncertmeistars	1	235	235
Vokālais pedagogs	3	90	270
	Kopā: 55	Vidēji: 175	Kopā: 9645

Avots: Valsts Akadēmiskā kora “ Latvija “ dati.

Tiešu pašvaldību finansējumu Valsts Akadēmiskais koris “ Latvija” nesaņem, bet ir sekmīgi piedalījies Rīgas Domes Kultūras pārvaldes izsludinātajos konkursos (“ Rīga 800” pasākumos u.c.) . Šajos projektos ir paredzēti līdzekļi arī izpildītājmākslinieku algām, taču projektu kopējās summas parasti ir nelielas (ap 2000 Ls).

Kora direktors atzīmēja, ka sponsoru līdzekļus Latvijā ir ļoti sarežģīti piesaistīt, jo esošā likumdošana to neveicina. Ārzemēs likumdošana atbalsta mecenātismu un uzņēmējiem ir ievērojamas atlaides.

Pašu ieņēmumi ir ievērojama daļa no kopējā finansējuma, taču pēdējā laikā reklāmas izdevumi būtiski palielinājušies. Biļešu cenas svārstās robežās no 3 Ls līdz 9 Ls.

Kristīgās mūzikas festivālu organizēšana Valsts Akadēmiskajam korim "Latvija" ir svarīgs pasākums, un tajā biļešu cenas mēdz būt vēl augstākas (15 Ls). Tomēr jau šodien ir skaidrs, ka festivālā biļešu cenas tiks celtas vēl augstāk, atsevišķos koncertos pat līdz 40-50 Ls. Jubilejas koncerti un jauno komponistu koncerti parasti nes zaudējumus. Valsts Akadēmiskais koris "Latvija" piedalās arī labdarības koncertos un turpinās to darīt. Labdarības koncerti praktiski ir laukos un tos finansē no Rīgā nopelnītā. Patreiz tā vairāk ir paša kora iniciatīva. Ir noteikts valsts pasūtījums, ka būs noteikts skaits koncertu, bet to, cik koncertu būs ārpus Rīgas Latvijā vai ārzemēs, koris nosaka pats. Šobrīd katru gadu 4-5 koncerti notiek reģionos.

2002. gadā valsts dotācijas lielums 189 945 Ls. 2002. gada 9 mēnešos valsts dotācija bija 136 400 Ls, ieņēmumi no koncertiem 39 460 Ls, Kultūrkapitāla fonda finansējums 5000 Ls, bet citi pašu ieņēmumi 5373 Ls.

Ir problēmas, kas saistītas ar valsts dotācijas nemainīgo lielumu neskatoties uz izmaiņām likumdošanā. Piemēram, ar 2002. gada 1. jūniju, stājoties spēkā darba likumam un tajā noteiktajai normai par svētku dienu apmaksu, lai nerastos finansiālais deficīts, korī bija jālikvidē 3 štata vietas.

Otra būtiska problēma ir saistīta ar izdevumiem koncertu organizēšanai. Valsts dotācija Latvijā paredzēta tikai algām, bet ne koncertu organizēšanai. Ar organizēšanu saistītie izdevumi jāsedz no nopelnītās naudas. Lietuvā un Igaunijā valsts dotācija paredzēta arī koncertu organizēšanai.

1.4. Aktieru darba samaksa Latvijas teātros

1.4.1. Latvijas Nacionālajā teātrī

Situācijas apraksts Latvijas Nacionālajā teātrī balstās uz dokumentiem un statistikas datiem, kas iegūti LR Kultūras ministrijā un informāciju, kas iegūta, intervējot teātra direktoru Ivaru Rudzīti un aktrisi Lolitu Caku.

Latvijas Nacionālā teātra darbība pamatojas uz teātra Nolikumu, kurā noteikts, ka teātris ir valsts budžeta iestāde (kultūras iestāde) un tā atrodas LR Kultūras ministrijas pārziņā. Latvijas Nacionālā teātra finansējums 2000. gadā un 2001. gadā būtiski neatšķīrās. 2000. gadā 29,3% no finansējuma bija valsts dotācija, pašu nopelnītie līdzekļi bija 66,2%, bija arī sponsoru naudas un Kultūrkapitāla fonda piešķirtie līdzekļi.

2001. gadā izdevumu procents algām bija 46,4 % un obligātās sociālās apdrošināšanas iemaksām 11,3%. 2001. gadā pieaudzis šo izdevumu īpatsvars kopējos teātra izdevumos. 2002. gadā paredzētā valsts dotācija palielināta līdz 170 155 Ls.

Nākamajā tabulā salīdzināts valsts dotācijas lielums, aktieru darba algu un obligātās sociālās apdrošināšanas kopējo iemaksu lielums Latvijas Nacionālajā teātrī ar aktieru vidējo darba samaksu 2000. un 2001. gadā.

10.tabula

Latvijas Nacionālā teātra aktieru darba samaksu raksturojošie lielumi 2000. un 2001. gadā

	2000. gads	2001. gads
Valsts budžeta dotācija teātrim latos	162 746	157 824
Aktieru skaits pēc štatu saraksta	40	39
Aktieru darba algu un obligātās sociālās apdrošināšanas iemaksu summa latos	84 890	91 172
Aktieru vidējā darba samaksa	140	155
Sabiedriskajā sektorā strādājošo vidējā mēneša bruto darba samaksa	169	180
Viena iedzīvotāja pilna iztikas minimuma preču un pakalpojumu groza vērtība	84,47	86,93
Minimālā mēneša darba alga	50	60

Avoti: LR Kultūras ministrijas dati.

Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde “Latvijas statistikas ikmēneša biļetens 10/2002”, Rīga, 2002. gads

Visumā Latvijas Nacionālajā teātrī strādājošo izpildītājmākslinieku- aktieru darba algas aprēķināšana ir balstīta uz kārtību, kas noteikta MK Noteikumos Nr. 217 “Noteikumi par darba samaksas sistēmu no valsts budžeta finansējamo iestāžu darbiniekiem”, taču teātrī ir izveidota sava sistēma.

Pateiz teātrī strādā 34 štata un 12 ārštata aktieri. Aktieru darba apmaksā pamatojas uz punktu sistēmu, kas saistīta ar teātra rīcībā esošajiem finanšu resursiem. Aktieriem ir pamatalga un piemaksas. Amata algas ir 114 Ls un 122 Ls. Spēlēšanas koeficients ir 18 punkti. Vispirms aktierim jāsavāc minētie 18 punkti, un tikai tad sāk noteikt piemaksas, kuras atkarīgas no paveiktā darba apjoma un kvalitātes. Darbs mēģinājumos netiek apmaksāts. Punkta vērtība naudā tiek aprēķināta tikai balstoties uz teātra rīcībā esošajiem finanšu līdzekļiem. Par dažāda līmeņa lomām aktieri saņem dažādu punktu skaitu. Galvenās lomas vērtība ir 4 punkti, lomas vērtība 2 punkti, bet piedalīšanos epizodē novērtē ar 0,5 punktiem.

Šogad vidējā alga aktieriem ir 197 Ls, jo 2002. gada pēdējos 6 mēnešos tā ievērojami pieaugusi.

Valsts dotāciju teātrim piešķir “neiezīmējot”, kam tā jāizmanto. Ir viedoklis, ka vajadzētu nodalīt naudu algām. Teātra direktors uzskata, ka iepriekšējām valdībām nebija kritēriju, pēc kuriem noteikt valsts dotācijas lielumu un nav pareizi, ka notiek minimālo algu pacelšana uz teātra budžeta rēķina, nepalielinot valsts dotāciju. Ja valsts dotāciju palielinātu 4 reizes, tad būtu pietiekami daudz līdzekļu, lai teātris varētu normāli strādāt. Vies režisoriem par darbu jāmaksā vairāk, aptuveni 2000 Ls par izrādi. Latvijas Nacionālajā teātrī gadā vidēji strādā 3-4 vies režisori.

Pateiz notiek teātra telpu remonts, un izrādes notiek dažādās Rīgas vietās. Tas, protams, apgrūtinā teātra darbu.

Teātra ieņēmumus varētu palielināt uz labu izrāžu rēķina. Teātra izdevumi ik gadus pieaug. Būtu jāsamazina abonementu skaits, jo tie sevi neattaisno. Izrādes ieņēmumiem ir jāsedz izdevumi.

Kultūrkapitāla fonda nauda izmanto tikai jaunu izrāžu sagatavošanas finansēšanai vai aktieru apmācībai.

Teātrī vispār nav arodbiedrības.

1.4.2. Latvijas Dailes teātri

Situācijas apraksts Latvijas Dailes teātrī balstās uz dokumentiem un statistikas datiem, kas iegūti LR Kultūras ministrijā un informāciju, kas iegūta, intervējot teātra direktoru Bērtuli Piziču.

Latvijas Dailes teātra darbība balstīta uz Nolikumu, kurš nosaka, ka teātris ir valsts budžeta iestāde (kultūras iestāde) un atrodas LR Kultūras ministrijas pārziņā. 2000. gadā 22,5 % no teātra finansējuma bija valsts dotācija, 73% pašu nopelnītie līdzekļi, 1,3% bija Kultūrkapitāla fonda piešķirums, 2,4% ziedojumi un 0,6 % Rīgas Domes piešķirtais finansējums. Darbinieku algām izmantoja 37,1% no teātra finansējuma, bet 2001. gadā šis īpatsvars pieaudzis. 2002. gadā plānots valsts budžeta dotācijas pieaugums līdz 177 286 Ls.

11. tabula

Latvijas Dailes teātra aktieru darba samaksu raksturojošie lielumi 2000. un 2001. gadā

	2000. gads	2001. gads
Valsts budžeta dotācija teātrim latos	171 330	169 830
Aktieru skaits pēc štatū saraksta	37	36
Aktieru darba algu un obligātās sociālās apdrošināšanas iemaksu summa latos	85 666	88 949
Aktieru vidējā darba samaksa	153	163
Sabiedriskajā sektorā strādājošo vidējā mēneša bruto darba samaksa	169	180
Viena iedzīvotāja pilna iztikas minimuma preču un pakalpojumu groza vērtība	84,47	86,93
Minimālā mēneša darba alga	50	60

Avoti: LR Kultūras ministrijas dati.

Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde “ Latvijas statistikas ikmēneša biļetens 10/2002”, Rīga, 2002. gads

Visumā Latvijas Dailes teātrī strādājošo izpildītājmākslinieku- aktieru darba algas aprēķināšana ir balstīta uz kārtību, kas noteikta MK noteikumos Nr. 217 “ Noteikumi par darba samaksas sistēmu no valsts budžeta finansējamo iestāžu darbiniekiem”, taču teātrī ir izveidota sava sistēma.

Aktieru darba samaksas sistēma ir līdzīga kā Latvijas Nacionālajā teātrī. Aktieriem maksā pamatalgu un ir piemaksas. Štata aktieru pamatalgas ir 115 Ls un 128 Ls. Štata aktieris var pat nespēlēt vispār, bet šo naudu saņems, jo ar aktieriem noslēgti beztermiņa līgumi, un to ir panākusi arodbiedrība. Ir gadījumi, kad režisori neņem štata aktierus, tie vispār nepiedalās izrādēs, bet teātris maksā. Uz izrādēm uzaicinot ārštata aktierus, tiem jāmaksā papildus.

Spēlēšanas koeficients ir 20 punkti. No 20 punktiem sāk rēķināt piemaksas. Punkta vērtība ir 2,5 Ls par izrādi. Par galveno lomu aktieris saņem 6 punktus, par lomu 4, epizodiskas lomas vērtība ir 2 punkti. Aktieru vidējā mēneša darba samaksa patreiz ir 202 Ls. Darba samaksas lielums ir tieši atkarīgs no teātra finanšu līdzekļiem. Aktieru atvaļinājums ir 45 dienas. Direktors uzskata, ka aktieru darba samaksas aprēķināšanas mehānisms ir pareizs. Darba algas daļu valsts dotācijā vajadzētu iezīmēt, lai naudu izlietotu paredzētajam mērķim, bez tam valsts dotācija būtu jāpalielina.

Teātris, lai iegūtu līdzekļus, ir spiests izīrēt telpas, bet par to ir jāmaksā nodoklis 18%. Daudz līdzekļu izrādes iestudēšanas gaitā aiziet autortiesību apmaksai -25%. Režisori saņem mazāk kā vies režisori. Vidēji gadā teātrī strādā 3-4 vies režisori. Režisoru darba samaksa uz papīra ir 700 Ls lielajā zālē un 300 Ls mazajā zālē. Iespēju palielināt teātra paša ieņēmumus praktiski vairs nav. Aptuveni 212 000 skatītāju, tas ir sasniegtais maksimums 10 gadu laikā. Celt biļešu cenas arī vairs nevar.

Kultūrkapitāla fonda nauda tiek izmantota papildus izrāžu sagatavošanai un aktieru mācībām.

Direktors atzīmē, ka tehnisko darbinieku algas ir ļoti zemas. Teātrim nākas sagatavot un apmācīt šos darbiniekus, bet tad teātris tos zaudē, jo zemā atalgojuma dēļ, viņi aiziet strādāt uz citām struktūrām, kur ir konkurētspējīgāka darba samaksa.

1.4.3. Latvijas Valsts Leļļu teātrī.

Situācijas apraksts Latvijas Valsts Leļļu teātrī balstās uz dokumentiem un statistikas datiem, kas iegūti LR Kultūras ministrijā un informāciju, kas iegūta, intervējot teātra direktoru Vilni Beķeri un galveno grāmatvedi.

Teātra darbības pamatdokuments ir Nolikums, kas apstiprināts 1998. gadā un nosaka, ka teātris ir valsts kultūras iestāde ar juridiskas personas tiesībām un atrodas LR Kultūras ministrijas pārziņā.

Valsts Leļļu teātrim 2001. gadā valsts dotācija bija 46 206 Ls. Bija arī biļešu ieņēmumi. Ieņēmumi no telpu nomas iespējami nelieli, jo citiem teātriem šīs telpas neder. Teātrī sen nav veikts telpu remonts. To kavēja nesakārtotās īpašuma tiesības. Patreiz šis jautājums ir atrisināts, bet nav līdzekļu. 2002. gadā plānotā valsts dotācija 62 979 Ls.

Valsts dotācija ir pat par mazu, lai segtu izdevumus algām.

Štata aktieri leļļu teātrī nemainās. Ar aktieriem noslēgti beztermiņa līgumi, un nav pamata tos pārslēgt uz terminētajiem līgumiem. Visi aktieri ir pastāvīgā darbā, ir divas trupas. Teātrī strādā 16 aktieri. Aktieru algas nav mainījušās jau 3-4 gadus. Ir izlemts, ka aktieru pamatalgas ir 127 Ls, 116 Ls, 110 Ls un 100 Ls. Tas atkarīgs no tā, cik aktieris

aizņemts, cik spējīgs un cik liela viņam ir slodze. Direktors uzskata, ka būtu jābūt kritērijiem, pēc kuriem noteiktu algas lielumu. Patreizējās algas ir “ iegājušās”, bet tas nav pareizi. Būtu nepieciešama kritēriju skala, lai katru gadu objektīvi izvērtētu, kā aktieris strādā un cik naudas saņem. Aktieriem lomas iedala tā, lai noslodze būtu vienāda. Nav iespējams salikt dublāntus, jo trupa ir par mazu. Aktieriem maksā pamatalgas izejot no iepriekš minētajiem kritērijiem, un ir arī piemaksas (reti un nelielas), ja saslīmis kolēģis un tas jāaizvieto.

12. tabula

Latvijas Valsts leļļu teātra aktieru darba samaksu raksturojošie lielumi 2000. un 2001. gadā

	2000. gads	2001. gads
Valsts budžeta dotācija teātrim latos	47 706	46 206
Aktieru skaits pēc štatu saraksta	17	19
Aktieru darba algu un obligātās sociālās apdrošināšanas iemaksu summa latos	34 092	34 235
Aktieru vidējā darba samaksa	133	119
Sabiedriskajā sektorā strādājošo vidējā mēneša bruto darba samaksa	169	180
Viena iedzīvotāja pilna iztikas minimuma preču un pakalpojumu groza vērtība	84,47	86,93
Minimālā mēneša darba alga	50	60

Avoti: LR Kultūras ministrijas dati.

Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde “ Latvijas statistikas ikmēneša biļetens 10/2002”, Rīga, 2002. gads

Ar esošo finansējumu aktieriem algas nevar palielināt un nevar piesaistīt klāt arī jaunus aktierus. Teātrim vajag vismaz 5-6 jaunus aktierus, bet no kurienes ņemt naudu.

Teātra abās zālēs kopumā ir 280 vietas. Izrādes spēlē tikai sestdienās un svētdienās, jo darbadienās nevar savākt skatītājus (vecāki nevar bērnus atvest). Kopā 8 izrādes nedēļā pa abām zālēm. Skatītāju skaits un izrāžu skaits neatpaliek no citiem teātriem. Papildus nopelnīt praktiski nevar, jo biļešu cenas nevar celt, un zāles noslodze atbilst aktieru noslodzei. Nopietni jādomā par līdzekļu ieguldīšanu jaunas skaņu un gaismas aparatūras iegādei. Bērnu auditorijai tas ir ļoti svarīgi, lai nezaudētu skatītājus.

Kultūrkapitāla fonda finansējums ir nozīmīgs, jo bez tā līdzekļiem vispār nevarētu iestudēt ik gadus 4-5 jaunas izrādes. Kultūrkapitāla fonda līdzekļus izmanto stingri saskaņā ar projektā paredzēto. Projekti paredz tikai izrādes sagatavošanas izdevumus (dekorācijas, režisora darba apmaksu u.c.), bet nav paredzēti līdzekļi aktieru algām. Sponsoru nauda parasti ir mērķa finansējums (piemēram, ārdurvju nomaiņai).

1.4.4. Rīgas Jaunajā teātrī

Rīgas Jaunajā teātrī situācijas apraksts balstās uz dokumentiem un statistikas datiem, kas saņemti no LR Kultūras ministrijas un informāciju, kas iegūta, intervējot teātra direktori Gundegu Palmu.

Rīgas jaunā teātra darbība pamatojas uz 1992. gadā apstiprinātajiem Statūtiem, kuri nosaka, ka teātris ir valsts bezpeļņas organizācija ar tai norobežotu valsts īpašuma daļu.

Teātra finansējumu veido valsts dotācija, pašu nopelnītie līdzekļi, kas ir lielākā daļa un sastāv no biļešu un telpu īres ieņēmumiem. 2002. gadā plānotais valsts dotācijas lielums 88 331 Ls. Tas ir vairāk nekā 2001. gadā, kad valsts dotācija bija 79 281 Ls. Rīgas Dome teātra finansēšanā nepiedalās.

Kultūrkapitāla fonda līdzekļi veido ievērojamu daļu finansējuma, jo sedz visu pirmizrāžu sagatavošanu. Vidēji gadā tiek sagatavotas 6-7 pirmizrādes. Sponsoru līdzekļi veido nelielu daļu no teātra finansējuma, un pārsvarā saistīti ar bartera darījumiem. Teātra ēka ir valsts īpašums. Telpu īre teātrim nav jāmaksā, bet jānomaksā nodokļi.

13. tabula

Jaunā Rīgas teātra aktieru darba samaksu raksturojošie lielumi 2000. un 2001. gadā

	2000. gads	2001. gads
Valsts budžeta dotācija teātrim latos	83 115	79 281
Aktieru skaits pēc štatū saraksta	17	16
Aktieru darba algu un obligātās sociālās apdrošināšanas iemaksu summa latos	49 851	51 297
Aktieru vidējā darba samaksa	194	212
Sabiedriskajā sektorā strādājošo vidējā mēneša bruto darba samaksa	169	180
Viena iedzīvotāja pilna iztikas minimuma preču un pakalpojumu groza vērtība	84,47	86,93
Minimālā mēneša darba alga	50	60

Avoti: LR Kultūras ministrijas dati.

Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde "Latvijas statistikas ikmēneša biļetens 10/2002", Rīga, 2002. gads

Aktieru darba samaksas noteikšanai MK noteikumi Nr. 217 "Noteikumi par darba samaksas sistēmu no valsts budžeta finansējamo iestāžu darbiniekiem" netiek izmantoti. Teātrī ir noteikta sava darba samaksas kārtība aktieriem.

Aktieru darba samaksa veidojas no pamatalgas un piemaksām. Ar aktieriem noslēgti darba līgumi, kuros noteikts, ka mēnesī aktiera pamatalga ir 80 Ls. Šī summa ir noteikta visiem aktieriem. Pārējam personālam darba alga ir 60 Ls mēnesī.

Piemaksas ir divu veidu un katru mēnesi šīs summas mainās.

Ir noteikts, ka 18 % no visa mēneša izrāžu ieņēmumiem aiziet aktieru darba samaksai. Par to, cik saņems katrs aktieris pirmizrādes dienā vai pirms tam nolēm, savā starpā apspriežoties, režisors, mākslinieciskais vadītājs, direktors un scenogrāfs. Tā kā teātrī nav štata režisoru, katru reizi šīs grupas sastāvs daļēji mainās, jo ir cits režisors un var būt arī cits scenogrāfs.

Vēl 10 % no mēneša kopējiem biļešu ieņēmumiem sadala papildus un tos sauc par punktiem. Novērtē lomu, galveno lomu novērtē ar 3 punktiem, vidēja plāna ar 2 punktiem, epizodisko lomu ar 1 punktu. Mēneša beigās saskaita punktus, ko aktieris mēneša laikā nopelnījis. Tad no šīs 10 % summas aprēķina viena punkta vērtību un kļūst zināms, cik saņems katrs aktieris. Aktieru darba samaksā vēl var būt honorāri par papildus darbu. 2002. gada 10 mēnešos vidējā aktieru darba samaksa Rīgas Jaunajā teātrī svārstījās no 370 Ls līdz 132 Ls (aktrisei, kura spēlē ļoti maz, jo gaida bērniņu). Teātrī strādā 17 štata aktieri, un viņi visi saņem 80 Ls mēnesī, ja izrādēs nenopelna klāt, jo līgumi, kas ar viņiem noslēgti, ir beztermiņa.

Ar ārštata aktieriem slēdz līgumus par konkrētu izrādi. Līgumā norāda summu, ko aktieris par izrādi saņems. Šī summa ir atkarīga no tā, cik nozīmīga ir loma konkrētajā izrādē. Jo vairāk aktieris spēlē, jo vairāk arī saņem.

Valsts dotāciju izlieto aktieru algām, lai nodrošinātu 80 Ls pamatalgu, pārējiem darbiniekiem 60 Ls mēnesī un nomaksātu obligātās sociālās apdrošināšanas iemaksas. Arī daļa no pašu nopelnītajiem līdzekļiem tiek izmantota aktieru algām.

Kultūrkapitāla fonda līdzekļus izmanto pirmizrāžu sagatavošanai. Sponsoru līdzekļus izmanto citu izdevumu segšanai, bet nekad aktieru algām.

Patreizējā aktieru darba samaksas sistēma ir apmierinoša, tā ir apspriesta ar aktieriem. Mīnuss ir tas, ka visu ko nopelna, to arī "apēd" algas un obligātās sociālās apdrošināšanas iemaksas.

2001. gadā valsts dotācija bija 79 281 Ls, pašu nopelnītie līdzekļi no biļešu ieņēmumiem ap 75 000 Ls (vidēji mēnesī 12-13 tūkstoši latu). Palielināt pašu ieņēmumus praktiski vairs nevar, jo biļešu cenas ir uz skatītāju pirktspējas robežas. Arī telpu noslogojums ir pilnīgs. Augstākā biļetes cena teātrī ir 5 Ls. Liela daļa Rīgas Jaunā teātra skatītāju ir studenti un skolēni, tādēļ biļešu cenu paaugstināšana negatīvi ietekmēs apmeklētāju skaitu. Pie tam studentiem, skolēniem u.c. kategorijām ir 30 % biļešu cenu atlaide. Viesizrāžu rīkošanai īpaša atbalsta nav. Grūti ar viesizrādēm atpelnīt ieguldīto un ar viesizrādēm nopelnīt ir vēl grūtāk.

Problēmas teātrim rada tas, ka sezona teātrī neatbilst valsts budžeta gadam.

Visgrūtākie mēneši teātrī ir augusts un septembris, kad praktiski aktieru algas ir 80 Ls mēnesī. Tas nav vienmēr, bet, ja Kultūrkapitāla fonda piešķirtie līdzekļi atļauj, tad aktieriem piemaksā par mēģinājumiem, bet tikai līdz pirmizrādei.

Smaga problēma teātrī ir tehnisko darbinieku darba samaksa. Tehnisko darbinieku darba samaksu Rīgas Jaunajā teātrī nosaka, izmantojot piemaksu sistēmu. Nosaka % no mēneša biļešu ieņēmumiem, kurš aiziet darba samaksai šai darbinieku grupai. Tomēr problēma

paliek, jo sagatavotos darbiniekus (gaismu māksliniekus u.c.) aicina uz citām darba vietām, kur var piedāvāt lielāku darba samaksu.

1.4.5. Rīgas Krievu drāmas teātrī

Situācijas apraksts Rīgas Krievu drāmas teātrī balstās uz dokumentiem un statistikas datiem, kas saņemti no LR Kultūras ministrijas un informāciju, kas iegūta, intervējot teātra direktoru Eduardu Cehovalu.

Teātra darbība balstās uz Nolikumu, kas apstiprināts 1999. gadā un kopš tā laika nav mainīts. Nolikums atšķiras no citu teātru nolikumiem.

Valsts budžeta dotācija Rīgas Krievu drāmas teātrim 2001. gadā bija 124 330 Ls. 2002. gadā plānots palielināt valsts dotāciju līdz 141 561 Ls. Nozīmīga daļa teātra budžetā ir pašu ieņēmumi. Pašvaldība teātrim līdzekļus nepiešķir. Kultūrkapitāla fonda līdzekļus izmanto tikai jauniestudējumu sagatavošanai. Sponsoru nauda veido nelielu daļu no finansējuma un arī pārsvarā tiek izmantota jauniestudējumu sagatavošanai.

14. tabula

Rīgas Krievu drāmas teātra aktieru darba samaksu raksturojošie lielumi 2000. un 2001. gadā

	2000. gads	2001. gads
Valsts budžeta dotācija teātrim latos	125 330	124 330
Aktieru skaits pēc štatū saraksta	32	31
Aktieru darba algu un obligātās sociālās apdrošināšanas iemaksu summa latos	47 898	47 030
Aktieru vidējā darba samaksa	99	100
Sabiedriskajā sektorā strādājošo vidējā mēneša bruto darba samaksa	169	180
Viena iedzīvotāja pilna iztikas minimuma preču un pakalpojumu groza vērtība	84,47	86,93
Minimālā mēneša darba alga	50	60

Avoti: LR Kultūras ministrijas dati.

Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde “ Latvijas statistikas ikmēneša biļetens 10/2002”, Rīga, 2002. gads

Aktieru darba samaksas noteikšanai MK noteikumi Nr. 217 “ Noteikumi par darba samaksas sistēmu no valsts budžeta finansējamo iestāžu darbiniekiem” principā tiek ņemti vērā, bet teātrī ir izveidota sava sistēma. Ir teātra Nolikums un darba līgumi. Teātrī nav arodbiedrības.

Ņemot vērā to, ka nav kritēriju, kā novērtēt tieši aktiera darbu, to vērtē netieši, un štata aktieru darba samaksa pamatojas uz turpmāk aprakstītajiem principiem.

Darba samaksa veidojas no četrus veidu izmaksām:

- minimālā darba alga- maksā par to, ka aktieris strādā šajā profesijā,

- darba samaksa par darba daudzumu- tas atspoguļo lomas apjomu (produkta kvalitāti nosaka lomas apjoms),
- samaksa par darba sarežģītību (piemēram, galvenā loma)- maksā sagatavošanas procesā par lielākām lomām,
- samaksa kā apbalvojums par darba rezultātiem-piemēram, par labāko sieviešu lomu.

Minimālo darba algu saņem visi aktieri, un minimums ir 70 Ls. Štata aktieri var pat nespēlēt. Tas ir ierakstīts darba līgumā. Par mēģinājumiem atsevišķi nemaksā, tie ietverti minimālajā algā. Teātrī strādā gan štata aktieri, gan tādi aktieri, kuriem ir līgums uz vienu lomu vai arī uz vairākām lomām. Tas atkarīgs teātra finansiālā stāvokļa. Palielinoties dotācijas lielumam vai pašu ieņēmumiem, var pacelt aktieru minimālo darba algu. Šajā gadījumā aktieris, kurš maz strādā, var strādāt arī citur. Jaunajiem aktieriem arī ir līgums par minimālo darba algu 70 Ls mēnesī.

Darba samaksa par darba daudzumu ,kas atspoguļo lomas apjomu. Tiklīdz izrāde gatava, nosaka, kā vērtēt lomas: 5 balles- galvenā loma, 4 balles-liela loma, bet ne galvenā, 3 balles-piedalīšanās lielā epizodē, 2 balles- piedalīšanās masu skatā (ja tur ir arī darbība, piemēram, dejošana), 1 balle- tikai uznāciens uz skatuves. Atkarībā no teātra finansiālā stāvokļa nosaka vienas balles cenu latos. Patreiz vienas balles cena ir 4 Ls. Vienas balles cena var mainīties pat katru mēnesi. Tas nav pluss pie 70 Ls, bet tas aktieris, kurš vairāk spēlē, vairāk arī saņem. Piemēram, ja aktieris nopelnījis 100 Ls, tad tik arī saņems. Ja nopelnījis 120 Ls tik arī saņems, bet, ja nenopelnīs 70 Ls, tad vienalga saņems 70 Ls. Vienas balles vērtību atsevišķiem aktieriem var diferencēt un to apstiprina ar rīkojumu. Piemēram, “ zvaigznēm” vienas balles vērtība var būt 6 Ls. Pieredze ir parādījusi, ka lielāka atšķirība darba samaksā darbojas stimulējoši. Režisors nosaka, kurš aktieris spēlēs izrādē.

Samaksa par darba sarežģītību. Ja aktieris paralēli spēlē divas galvenās lomas, ar rīkojumu var noteikt aktierim piemaksu. Piemēram, konkrētajam aktierim nosaka piemaksu 100 Ls. Šo lēmumu koleģiāli pieņem padome, kurā ir režisors, direktors un trupas vadītājs.

Ārštata aktieru darba samaksa notiek pēc tiem pašiem galvenajiem principiem. Ārštata aktieris spēlē lomu, piemēram, par samaksu 20 Ls.

Samaksa kā apbalvojums par darba rezultātiem. Patreiz atjaunota organizācija- Krievu teātra garantu savienība. Šī organizācija piešķir prēmijas par radošiem panākumiem, piemēram, labāko sieviešu vai labāko vīriešu lomu. Garantu savienība ir ieviesusi stipendiju sistēmu, kuras izmaksā gadus vecākiem aktieriem. Stipendijas lielums atbilst minimālajai mēneša algai valstī 60 Ls. Patreiz teātrī ir 7 aktieri, kuri saņem šādu stipendiju. Pensijas vecuma aktieriem pie pensijas vēl 70 Ls, ko maksā teātris, plus vēl 60 Ls , ko maksā garantu savienība. Stipendiju piešķiršanu izskata Garantu savienība. Savienība visiem teātra aktieriem apmaksā pilnu medicīnisko apkalpošanu gada laikā, vajadzības gadījumā arī ārstēšanos stacionārā un operācijas. Katru gadu Garantu savienība par visiem teātra aktieriem pārskaita noteiktu naudas summu par medicīnisko apkalpošanu.

Par vasaras periodu lemj paši, direktors garantē 70 Ls mēnesī, bet var būt arī piemaksas par mēģinājumiem.

Teātrī grūti nodarbināt aktrises vecumā no 40-45 gadiem. Aktieri vidēji piedalās izrādēs 12 reizes mēnesī.

Teātra direktors uzskata, ka valsts teātris nevar būt parādā valstij. Patreiz darba algu fonds ir 14 000 Ls. 8 000 Ls teātris nomaksā nodokļos (ienākuma, sociālais, zemes u.c.). Lai teātris varētu normāli strādāt, ir jābūt labai materiālajai bāzei un pareizam darbības režīmam. Biļešu cenas pacelt nevar, jo ir sasniegts “ sociālais” līmenis. Patreiz Dailes teātris izīrējot zāli Krievijas teātru viesizrādēm, veido spēcīgu konkurenci Rīgas krievu drāmas teātrim. Tur izrādes apmeklē atšķirīga publikas daļa, kura ir maksāspējīgāka, bet izrāžu mākslinieciskais līmenis bieži vien ir zems. Biļešu cenas arī ievērojami atšķiras. Ja Akadēmiskajā Krievu drāmas teātrī tās svārstās no 1,5-5 Ls, tad viesizrādēs Dailes teātra telpās no 10-50 Ls.

Izteiktie priekšlikumi:

- valsts teātra darbinieku algas un nodokļi būtu jāsedz valstij,
- valstij būtu jāsedz arī teātra uzturēšanas izdevumi(komunālie maksājumi, nodokļi, kas saistās ar zemi utt.),
- labāk būtu jānodrošina radošais process -jāatjauno aparatūra un tml.,
- jābūt valsts pasūtījumam uz viesizrādēm, tās varētu būt arī ”garantētās izrādes”.

1.4.6. Valmieras drāmas teātri,

Situācijas apraksts Valmieras drāmas teātrī balstās uz dokumentiem un statistikas datiem, kas saņemti teātrī un LR Kultūras ministrijā, un informāciju, kas iegūta, intervējot teātra direktoru Pēteri Sūci. Saskaņā ar Nolikumu Pēteris Sūcis ir teātra vadītājs.

Teātra darbība pamatojas uz Nolikumu, kas apstiprināts 1994. gadā. Saskaņā ar Nolikumu Valmieras drāmas teātris ir valsts iestāde, kas pakļauta LR Kultūras ministrijai. Kā valsts iestādei teātrim jāsaņem valsts dotācija. Patreiz tiek risināts jautājums par trīspusējā līguma noslēgšanu starp Valmieras pilsētas pašvaldību, Valmieras drāmas teātri un Kultūras ministriju.

Saskaņā ar teātra Nolikumu ”teātra ieņēmumus veido - valsts budžeta līdzekļi, pašvaldību atskaitījumi, teātra saimnieciskās un radošās darbības rezultātā iegūtie līdzekļi, privātpersonu un organizāciju ziedojumi un dāvinājumi.”

Teātra finansējumā patreiz vislielākā daļa ir valsts dotācija. Valsts dotāciju palielināja 1997. gadā. 1999., 2000. un 2001. gadā valsts dotācija teātrim nemainījās, un bija 162 557 Ls gadā. Tikai 2002. gadā plānots valsts dotācijas palielinājums līdz 169 866 Ls. Pašvaldību finansējuma saņemšana pamatojas uz līgumu, kas noslēgts starp teātri un pašvaldību. Vidēji no pašvaldības saņemtā dotācija ir 3-5 tūkstoši Ls gadā.

Teātra nopelnītie līdzekļi ir otra lielākā finansējuma daļa, kas veidojas no biļešu ieņēmumiem. Trešais nozīmīgākais finansējuma avots teātrim ir Kultūrkapitāla fonda piešķirtie līdzekļi.

Ceturtais pēc nozīmības finansējuma avots ir pašu komercdarbība, kuru katru gadu plāno, jo teātrim ir sava kafejnīca un salons. Kafejnīcai ir problēmas, kafejnīca ir teātra uzņēmums, bet teātris kā valsts iestāde nedrīkst tirgot alkoholu.

Teātris saņem arī sponsoru atbalstu, bet tas visbiežāk ir bartera darījumu veidā.

Valsts dotācijā algu daļa nav iezīmēta un teātris var šo naudu izmantot, kā uzskata par vajadzīgu. Pašvaldību finansējums nav paredzēts aktieru darba samaksas nodrošināšanai. Teātra paša nopelnītos līdzekļus var izmantot pēc vajadzības. Kultūrkapitāla fonda līdzekļi ir “ iezīmēti” un projektā stingri noteikts to izmantošanas veids. Sponsoru finansējums parasti arī ir paredzēts konkrētam mērķim. Teātra komercdarbības rezultātā nopelnītie līdzekļi var tikt izmantoti tā, kā teātris uzskata par nepieciešamu. Taču jāņem vērā, ka ir jāmaksā PVN.

15. tabula.

Valmieras drāmas teātra aktieru darba samaksu raksturojošie lielumi 2000. un 2001. gadā

	2000. gads	2001. gads
Valsts budžeta dotācija teātrim latos	162 557	162 557
Aktieru skaits pēc štatu saraksta	26	22
Aktieru darba algu un obligātās sociālās apdrošināšanas iemaksu summa latos	43 118	46 714
Aktieru vidējā darba samaksa	110	140
Sabiedriskajā sektorā strādājošo vidējā mēneša bruto darba samaksa	169	180
Viena iedzīvotāja pilna iztikas minimuma preču un pakalpojumu groza vērtība	84,47	86,93
Minimālā mēneša darba alga	50	60

Avoti: LR Kultūras ministrijas dati.

Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde “ Latvijas statistikas ikmēneša biļetens 10/2002”, Rīga, 2002. gads

Minimālo darba samaksu teātrī nosaka Ministru kabineta Noteikumi. Darba samaksas maksimālais apmērs nav noteikts.

Teātra vadītājs (*direktors*) pieņem darbā un atbrīvo darbiniekus saskaņā ar apstiprināto štatu sarakstu, radošo personālu- saskaņojot ar Teātra padomi.”

Aktieru algu aprēķināšanai MK noteikumi Nr. 217 “ Noteikumi par darba samaksas sistēmu no valsts budžeta finansējamo iestāžu darbiniekiem” tiek ņemti vērā, taču teātrī izveidota sava punktu sistēma.

Teātrī ir izstrādāts nolikums, uz kura pamata nosaka aktieru darba samaksu. 2000. gadā apstiprināts Valmieras drāmas teātra nolikums “ Par štata aktieru darba apmaksu”.

Nolikumu laiku pa laikam pārskata. Katru sezonu pārskata aktiera atbilstību štata vietai un viņa snieguma māksliniecisko vērtību.

Ar štata aktieriem slēdz 3 veidu līgumus:

- no 2002. gada 1. jūlija tiek slēgti beztermiņa līgumi (pirms tam bija līgumi uz gadu),
- līgumus uz laiku, visbiežāk uz vienu sezonu,
- beztermiņa līgumus bez pamatalgas.

Pirms līgumu slēgšanas režisoru kolēģija un teātra vadība vērtē, kurā skalas daļā atrodas atbilstošais aktieris. Atkārtota izvērtēšana notiek katru pus gadu.

Darba līgumā nosaka, ka aktieris saņem darba samaksas pamatdaļu (pamatalgu) un piemaksas daļu.

Pamatalgas lielumu nosaka direkcija katram aktierim individuāli, slēdzot darba līgumu. Pamatalgu saņem par to, ka ir aktieris, aktieru pamatalga teātrī ir 80 Ls. Teātrī nevar veidoties situācija, kurā aktieris, ar kuru noslēgts beztermiņa līgums ar pamatalgu, būtu nenoslogots un saņemtu algu, jo ir režisoru aprīte. Teātrī maksimāli noslogo štata aktierus, lai mazāk būtu jāslēdz līgumus ar aktieriem no citiem teātriem. Tomēr teātrī darbojas arī subjektīvie faktori- mēdz veidot izrādes konkrētiem aktieriem. Arī mēģinājumu darba apmaksu var radīt neadekvāti lielu mēģinājumu skaitu.

Piemaksa veidojas no summas, ko aprēķina par aktiera darba noslodzi mēģinājumos un izrādēs konkrētajā mēnesī. Veicot piemaksas daļas aprēķinu, summē katra aktiera iegūtos punktus par darbu mēģinājumos un izrādēs. Punktu summa ir darba piemaksas aprēķina pamatnosacījums.

Katru sezonu punkta vērtību naudas izteiksmē nosaka teātra direkcija ar atsevišķu pavēli. 2001. un 2002. gadā punkta vērtība ir 0,5 Ls.

Mēģinājumu darba apmaksu izsaka ar sekojošu punktu skaitu- galvenajai lomai- 4 punkti, lomai-3 punkti, epizodiskai lomai- 2 punkti un masu skatam 1 punkts.

Izrāžu darba apmaksu izsaka ar punktu skaitu no 1-10 punktiem. Repertuārā esošajām izrādēm lomas punktu skaitu nosaka ar atsevišķu teātra direkcijas pavēli.

Valmieras drāmas teātra nolikums “ Par štata aktieru darba apmaksu” nosaka arī citus gadījumus, kad un kā maina punktu skaitu vai arī aktieris saņem papildus punktus.

Savus priekšlikumus aktiera darba novērtēšanai izsaka režisors, bet lēmumu pieņem Teātra padome, kuras sastāvā ir teātra režisori un teātra darbinieki.

Saskaņā ar Valmieras drāmas teātra Nolikumu “ Teātra padomi, pēc teātra vadītāja ieteikuma, apstiprina kultūras ministrs 7 cilvēku sastāvā. Teātra vadītājs ir Teātra padomes loceklis.”

Aktieru darba noslodzi uzskaita izrāžu vadītāji un mēneša beigās viņu iesniegto informāciju pārbauda un apkopo trupas vadītājs un iesniedz darba tabeli teātra grāmatvedībā. Mēģinājumu darba uzskaites lapas paraksta arī režisors. Mēneša tabeli apmaksai apstiprina teātra direkcija.

Aktieru saņemto punktu skaits mēnesī ir robežās no 70-150 punktiem. Varētu būt līdz 200 punktiem. Ja aktieris saņem zem 100 punktiem, tad jau jādomā par sliktu darbu, bet tam iemesls var būt arī zemais noslogojums atsevišķos mēnešos.

Nozīmīgs faktors ir jauno aktieru ienākšana teātrī. Patreiz jaunie aktieri jau gadu strādā un tēlo repertuārā iekļauto izrāžu pamatsastāvā. Pēc 2003. gada 1. janvāra Valmieras drāmas teātris ir gatavs noslēgt līgumus kaut vai ar visiem jaunajiem aktieriem, jo citādi viņi pēc augstskolas beigšanas var palikt Rīgā. Tas teātrim ir finansiāls risks. Jaunajiem aktieriem ir jau pateikts, ka ar tiem, kuri strādās slikti, līgumus nepagarinās.

Aktieriem pensionāriem teātris maksā tikai par nostrādāto.

Ja nepieciešams, pēc teātra padomes ieteikuma un ar teātra direktora lēmumu līgumu saturu ar aktieriem maina biežāk. Var samazināt vai palielināt līgumā noteikto pamatalgu. Pa mēnešiem var mainīties piemaksu lielums.

Tehnisko darbinieku pamatalga ir 60 Ls, arī tehniskajiem darbiniekiem aprēķina punktus. Sistēma, kas darbojas teātrī, pēc direktora domām pieņemama. Dažkārt aktieriem grūti to izprast. Tomēr sistēma ir mobila (gan punkti, gan piemaksas), tiek vērtēts darbs mēģinājumos, kas disciplinē aktierus. Direktors uzskata, ka aktieru algām būtu jābūt vismaz 2 reizes lielākām.

Valmieras drāmas teātrī ir arodbiedrība, bet netiek slēgts koplīgums, jo panāk vienošanās par katru konkrēto jautājumu (darba laiks, darba apstākļi un tml.).

Lai palielinātu teātra ienākumus, skatītāju pieplūdumu veicina dažādos veidos. Valmieras drāmas teātrī 60% skatītāju ir iebrucēji, pārsvarā no Vidzemes, Siguldas, Limbažiem. Teātris plāno 50 tūkstošus skatītāju gadā, bet Valmieras pilsētā ir tikai 29 tūkstoši iedzīvotāju. Visvairāk skatītāju apmeklē teātra izrādes no novembra līdz februārim, martā jau 80%, bet tad skatītāju aktivitāte strauji krīt. Visvairāk izrāžu teātrim bijis tieši izbraukumos. Biļešu cenas 2001. gadā bija 2 reizes zemākas nekā 2000. gadā. Biļešu cenas regulāri tiek pārskatītas.

Valmieras drāmas teātra galvenā problēma: ko darīt teātrim no aprīļa līdz oktobrim. Teorētiski aktieriem būtu ziemas mēnešos jānopelna tik daudz, lai vasarā varētu nestrādāt, bet tikai mēģināt.

Lai gan ir grūtības noorganizēt viesizrādes, gadā Valmieras drāmas teātrim ir ap 100 viesizrādēm. Teātris mēģināja gūt atbalstu Rīgas Domē, lai varētu viesoties Rīgā. Teātra administrācija lūdza atbalstu- nepilnus 1000 Ls, bet divas reizes saņēma atteikumu. Rīgas skatītāji interesējas par Valmieras drāmas teātra izrādēm Rīgā. Daļa viesizrāžu, kas tiek organizētas, ir garantijas izrādes. Ja ieņēmumi no biļešu pārdošanas nerasniedz noteiktu summu, tad pašvaldība sedz starpību līdz šai minimālajai summai.

Valmieras teātrī nav abonementu. Abonementi būtu teātra kreditēšanas veids periodā, kad nav ieņēmumu. Direktors uzskata, ka Valmieras teātris ir par lielu un greznu Valmierai. Būtu nepieciešams politisks lēmums par to, cik lielam teātrim Valmierā jābūt. Ja teātrim jāpaliek tik lielam, cik patreiz, tad ir nepieciešama lielāka dotācija no valsts budžeta. Attiecībā uz jauno modeli valsts dotācijas piešķiršanai teātriem, jebkurš no piedāvātajiem modeļiem Valmieras drāmas teātrim nevar nodrošināt tik lielu finansējumu kā patreiz. Vispirms būtu jāpieņem politisks lēmums par reģionālo teātru darbību, un tad jānosaka finansēšanas mehānisms.

1.4.7. Daugavpils teātrī,

Situācijas apraksts Daugavpils teātrī balstās uz dokumentiem un statistikas datiem, kas saņemti teātrī un LR Kultūras ministrijā, informāciju, kas iegūta, intervējot teātra direktori Inesi Laizāni un tiekoties ar Daugavpils Domes priekšsēdētāja vietnieci Līviju Jankovsku.

Daugavpils teātra darbība pamatojas uz Nolikumu, kurš apstiprināts 1999. gadā. Saskaņā ar Nolikumu teātris ir valsts budžeta iestāde (kultūras iestāde), kas atrodas LR Kultūras ministrijas pārziņā.

Teātra galvenais finansējuma avots ir valsts dotācija, 2001. gadā tā bija 52,8 % no kopējā finansējuma. 2002. gadā valsts budžeta dotācija plānota 78 014 Ls.

Teātris saņem arī finansējumu no Daugavpils Domes. Nekāds līgums ar pašvaldību nav noslēgts, bet tam vajadzētu būt. Bez līguma ik gadus no privatizācijas fonda Dome Daugavpils teātrim pārskaitīja naudu. 2001. gadā tas bija 44 000 Ls un deva 29,3% no teātra finansējuma. 2002. gadā bija plānots, ka teātris no domes saņems 42 000 Ls. Patreiz ir pārskaitīti no domes 21 000 Ls un ir vājas cerības, ka šogad vēl tiks pārskaitīta nauda. Kultūrkapitāla fonda nauda ir būtisks atspaidis teātrim, un no tās finansē konkrētus projektus. Sponsoru līdzekļi parasti ir bartera darījumi un var naudas izteiksmē pat neparādīties.

Teātra telpas pieder pašvaldībai, bet teātris tās pārvalda.

Līdz šim Daugavpils Dome sedza teātra uzturēšanas izdevumus un obligātās sociālās apdrošināšanas iemaksas. Teātra darbības nodrošināšanas izdevumi bija 41,2% no kopējā teātra finansējuma. Telpu īrei aizgāja 2%, apkurei un apgaismošanai 11,4%, kapitālajiem izdevumiem 2,2%. Jauniestudējumus teātris sagatavoja izmantojot projektu un pašu nopelnītos līdzekļus.

16. tabula

Daugavpils teātra aktieru darba samaksu raksturojošie lielumi 2000. un 2001. gadā

	2000. gads	2001. gads
Valsts budžeta dotācija teātrim latos	72 114	72 114
Aktieru skaits pēc štatu saraksta	15	16
Aktieru darba algu un obligātās sociālās apdrošināšanas iemaksu summa latos	20 058	20 641
Aktieru vidējā darba samaksa	88	85
Sabiedriskajā sektorā strādājošo vidējā mēneša bruto darba samaksa	169	180
Viena iedzīvotāja pilna iztikas minimuma preču un pakalpojumu groza vērtība	84,47	86,93
Minimālā mēneša darba alga	50	60

Avoti: LR Kultūras ministrijas dati.

Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde “ Latvijas statistikas ikmēneša biļetens 10/2002”, Rīga, 2002. gads

Teātrī ir divas trupas: krievu un latviešu. Latviešu trupā bija četri aktieri, bet šajā sezonā kultūras darba organizatoru fakultāti beigs jaunie mākslinieki, un teātrī būs 12 jauni aktieri un režisors.

Aktieru darba samaksas noteikšanai MK noteikumi Nr. 217 "Noteikumi par darba samaksas sistēmu no valsts budžeta finansējamo iestāžu darbiniekiem" tiek ņemti vērā, taču teātrī izveidota sava sistēma.

Aktieru darba samaksa Daugavpils teātrī veidojas no pamatalgas un piemaksām.

Aktieriem ir fiksētas pamatalgas- 80 Ls mēnesī. Aktieriem ir diferencētas piemaksas par katru izrādi. Ir 3 līmeņu piemaksas. Par piemaksām lemj teātra Mākslinieciskā padome pēc katras izrādes. Teātrī ir apstiprināts "Daugavpils teātra Mākslinieciskās padomes nolikums". Saskaņā ar šo nolikumu "Mākslinieciskā padome sastāv no 11 biedriem, kas apvieno sevī teātra radošo un administratīvo personālu".

Aktieru darba samaksa ir vidēji 100 Ls mēnesī. Laizānes kundze nevarēja pateikt, cik lielai jābūt aktieru algai.

Teātrī nav arodbiedrības un nav arī koplīguma.

Aktieru algām izmanto valsts dotāciju, pašvaldības finansējums līdz šim sedza obligātās sociālās apdrošināšanas iemaksas. Teātra Nolikums atļauj teātra paša nopelnītos līdzekļus izmantot aktieru darba algām. Kultūrkapitāla fonda līdzekļi nav paredzēti aktieru algām, bet sponsoru līdzekļi parasti netiek šim mērķim izmantoti, jo tie visbiežāk saistīti ar bartera darījumiem.

Iespējas palielināt teātra finansējumu uz biļešu cenu paaugstināšanas rēķina ir vājas. Patreiz biļešu cenas ir zemas ap 0.5 Ls. Izrāžu skaits teātrī ir neliels, mēnesī 10-15 izrādes notiek uz vietas, jo ir maz skatītāju. Kopumā gadā notiek aptuveni 200 izrādes, un liela daļa no tām ir viesizrādes. Viesizrādēm ir liela nozīme, bieži tās ir mazās apdzīvotās vietās. Pārsvārā tās ir garantijas izrādes, par ko iepriekš vienojas ar pašvaldību.

Svarīga loma teātrim ir integrācijas procesu veicināšanā. Īpaši, ja spēlē abas trupas latviešu un krievu. Jau tagad izrādes latviešu valodā apmeklē daudz krievu bērnu. Direktore uzskata, ka piešķirot valsts dotācijas, jāņem vērā Daugavpils teātra īpašo lomu reģionā.

Domes finansējumam vispār nevajadzētu būt, bet Domei vajadzētu palīdzēt teātrim dabūt lielāku valsts dotāciju, ņemot vērā teātra funkcijas un īpašos darbības apstākļus.

Daugavpils Domes priekšsēdētāja vietniece Līvija Jankovska uzsvēra, ka Domes atbalsts teātrim sasniedz 50 000 Ls. Dome apmaksā aktieru mācības Daugavpils universitātē.

Kultūras ministrija finansē krievu trupu, bet nefinansē, latviešu trupu.

Finansu attiecības ar teātri Domei šobrīd nav noformētas, tā ir brīvprātīga palīdzība.

Dome, izejot no tās rīcība esošajiem līdzekļiem, atbalsta teātri. Līdz šim tas noticis no privatizācijas fonda līdzekļiem, bet tie samazinās.

Jankovskas kundze uzvēra, ka Dome plāno ar Kultūras ministriju pārrunāt latviešu trupas finansēšanu, ņemot vērā tās lomu integrācijas procesos Latgalē. Pašvaldība pati savu iespēju robežās ieguldīs līdzekļus teātra uzturēšanā un attīstībā, tomēr segt darba samaksu no pašvaldības līdzekļiem (50%:50%) nav reāli. Pašvaldība šādi nevar apmaksāt valsts teātri. Jārisina aktieru algu palielināšanas jautājums, un jāuzlabo teātra materiālā bāze. Jāpārskata politiski attieksme pret Daugavpils teātri un dotācijai no valsts šim teātrim būtu jābūt pietiekoši lielai. Būtu jāņem vērā, ka šajā teātrī nebūs pilnas zāles, un teātris nepieciešams arī bērniem.

1.4.8. Latvijas Teātra darbinieku savienības priekšlikumi aktieru darba samaksas sistēmas uzlabošanai Latvijā

Lai izvērtētu Latvijas Teātra darbinieku savienības priekšlikumus aktieru darba samaksas uzlabošanai, pētnieki intervēja Latvijas Teātra darbinieku savienības priekšsēdētāju Lolitu Cauku un iepazinās ar organizācijas pasūtīto darbu “Valsts un pašvaldību teātros strādājošo aktieru minimālās algas noteikšanas metodika”, kas izstrādāts SIA “Zygon Baltic Consulting”.

Teātru štatos Latvijā šobrīd strādā 204 aktieri, un šis skaits ir samērā stabils. Teātra darbinieku savienība ir sabiedriska organizācija, tajā iestājušies arī Latvijas Nacionālās operas darbinieki.

Latvijā darbojas valsts un pašvaldību teātri, bet nav likuma par teātri. Nav izveidota sistēma.

Operai ir likums, un tas ir labi.

Izstrādātais “Valsts teātru finansēšanas modelis jāievieš. Šajā modelī ir kritēriji. Tas, protams, nav optimālais, ideālais variants, un kāds zaudēs, bet vajadzētu sākt strādāt pēc šī modeļa. Teātru finansēšanā būtu vairāk jāiesaista pašvaldības. Modelī vēl jāakcentē kvalitātes kritēriji. Varbūt to var izdarīt ar Kultūrkapitāla fonda palīdzību.

Jāatzīst, ka neviens teātris patreiz nav iesniedzis ziņas par reālo naudas summu, kas nepieciešama teātrim. Nav apzināts, cik īsti naudas teātriem vajag, lai varētu labi strādāt.

Vajadzētu būt sistēmai, kurā tiek piešķirtas divas valsts dotācijas:

- 1) valsts dotācija teātra uzturēšanai, arī ārštata aktieru darba apmaksai un citiem ar uzturēšanu saistītiem izdevumiem,
- 2) valsts dotācija aktieru algām, kas aktieru algas nosaka pēc izstrādātā modeļa.

Kopējo teātra finansējumu veidotu divas valsts dotācijas, kam klāt būtu vēl teātra paša ieņēmumi. Teātra paša ieņēmumus varētu izmantot piemaksām.

Latvijas Teātra darbinieku savienības priekšsēdētāja uzskata, ka Latvijas Nacionālā opera, kurā ir balets, operas trupa, koris un orķestris, šobrīd saņem 2 reizes lielāku valsts dotāciju nekā 8 teātri kopā.

Būtu svarīgi noteikt valsts politiku teātru jomā. Ir jābūt konkrētam pieprasījumam no teātriem. Varētu būt, piemēram, pieprasījums minimālajam finansējuma variantam un optimālajam finansējuma variantam. Bez tam jāatrisina teātru statusa jautājums, jābūt skaidriem ”spēles noteikumiem”.

Pasūtījums “Valsts un pašvaldību teātros strādājošo aktieru minimālās algas noteikšanas metodika”

Latvijas Teātra darbinieku savienība 2002. gadā pasūtīja un SIA “Zygon Baltic Consulting” izstrādāja dokumentu “Valsts un pašvaldību teātros strādājošo aktieru minimālās algas noteikšanas metodika”, kas pabeigts 2002. gada 15. maijā.

Metodika pamatojas uz to, ka valsts un pašvaldību teātros strādājošie aktieri saņem minimālās valsts garantētās algas, kuras tiek noteiktas pēc izklāstītās metodikas. Kultūras ministrija, ņemot vērā vairākus kritērijus reizi gadā, vēlams maijā- līdz ar teātra repertuāra apstiprināšanu, nosaka no valsts budžeta apmaksājamo štata vietu skaitu. Aktieri, kuri ir štatā, tiek sadalīti 3 līmeņos. Reglamentēts, ka augstākā -1. līmeņa aktieru skaits nedrīkst pārsniegt 10%, otrā līmeņa aktieru skaits 30% no kopējā aktieru skaita un pārējie 60% ir trešajā zemākajā līmenī. Sadale līmeņos notiek, ņemot vērā aktieru profesionalitāti. Šim procesam ir jābūt konfidencialam, un jābūt skaidriem kritērijiem. Tiek piedāvāti 2 varianti, kā noteikt aktiera profesionālo līmeni.

Valsts garantētajam pamatatalgojuma lielumam atbilstoši aktieru profesionālajam līmenim ir jābūt sekojošam:

3.līmenis- 3 minimālo algu apmērā;

2.līmenis- 4 minimālo algu apmērā;

1. līmenis-5 minimālo algu apmērā.

Tas 2002. gada maijā atbilstu 180, 240 un 300 Ls mēnesī, neatkarīgi no aktieru noslodzes mēnesī.

Atalgojuma apmērs tika noteikts, balstoties uz vidējo bruto darba samaksu valstī. Pēc Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes datiem, sabiedriskajā sektorā strādājošo mēneša vidējā bruto samaksa 2001. gadā bija 180 Ls mēnesī. Šiem skaitļiem ir tendence pieaugt (2001. gada janvārī- martā tā bija 165 Ls, bet oktobrī-decembrī 196 Ls).

Tā kā pēc statistikas datiem, viena iedzīvotāja pilna iztikas minimuma preču un pakalpojumu groza vērtība (kas faktiski pielīdzināms neto ieņēmumu izlietojumam) vidēji ar katru gadu pieaug (1998. gadā 82,15 Ls, bet 2002. gada janvārī-martā 89,83 Ls), tad lai nodrošinātu aktiera atalgojuma samērojamību ar pašreizējo situāciju, aktieru valsts garantētais atalgojums tika saistīts ar minimālo algu valstī.

Lai aktieros radītu drošības sajūtu un to atalgojums nebūtu tieši atkarīgs no īslaicīga režisora vai skatītāju pieprasījuma, kā arī lai piesaistītu tos darboties Latvijā savā profesijā, tiek noteikts pamata noslodzes līmenis. Tas nozīmē, ka aktieris katru mēnesi saņem valsts garantētu atalgojumu atbilstoši savam profesionālajam līmenim, neatkarīgi no savas nodarbinātības teātrī, kurā viņš ir štatu sarakstā. Tiek piedāvāti divi pamata noslodzes noteikšanas varianti:

pirmais, kurā pamata noslodze tiek saistīta ar izrāžu skaitu un katram profesionālajam līmenim tā ir atšķirīga- jo augstāks līmenis, jo mazāka pamata slodze;

otrais, kurā visu līmeņu aktieriem tā ir vienāda-160 stundas mēnesī.

Bez valsts garantētā atalgojuma, aktieris ir tiesīgs saņemt papildus samaksu, ja tas mēnesī piedalījies vairāk izrādēs nekā noteikts atbilstoši viņa noslodzei. Šo mainīgo atalgojumu maksā katrs teātris no saviem pašu ieņēmumiem, ievērojot punktu sistēmu un reāli nostrādāto izrāžu skaitu. Punkti tiek piešķirti atbilstoši lomai- vai aktieris spēlē titullomu, galveno lomu vai epizodi. Par katru punktu atkarībā no lomas iedalījuma tiek noteikta konkrēta naudas summa. Mēneša beigās visi punkti tiek summēti un pieskaitīti valsts garantētajam atalgojumam, ja aktieris konkrētajā mēnesī ir piedalījies vairāk izrādēs nekā noteikts. Katrs teātris pats nosaka atalgojuma lielumu par katru lomu.

Atalgojumam nepieciešamā summa vienam aktierim no valsts budžeta

Līmenis	Bruto ieņēmumi mēnesī	Darba devēja sociālais nodoklis
1. līmenis	300,00 Ls	78,27 Ls
2. līmenis	240,00 Ls	62,62 Ls
3. līmenis	180,00 Ls	46,96 Ls

Ņemot vērā pašreizējo valsts un pašvaldību teātros esošo štata aktieru skaitu un minēto metodiku (profesionālo līmeņu procentuālo sadalījumu, atalgojuma lielumu katrā no šiem līmeņiem), no valsts budžeta aktieru garantētajām algām būtu nepieciešami apmēram 54 622 Ls mēnesī (tai skaitā darba devēja sociālais nodoklis- 11 302 Ls), kas savukārt gadā sastāda 655 466 Ls (t.sk. darba devēja sociālais nodoklis 135 626 Ls).

1.5. Izpildītājmākslinieku darba samaksa “ Latvijas koncertdirekcijā”

Informācija par izpildītājmākslinieku darba samaksu “ Latvijas koncertdirekcijā” iegūta intervējot, tās direktoru Uldi Lipski, analizējot dokumentus un pieejamos statistikas datus.

“ Latvijas koncertdirekcija” izveidota, sadaloties Filharmonijai. Darbības juridiskais pamats ir Statūti, kas apstiprināti 1997. gadā un nosaka, ka “ Latvijas koncertdirekcija “ ir bezpeļņas organizācija valsts SIA.

“ Latvijas koncertdirekcijas” saņem valsts dotāciju, kas paredzēta uzturēšanai. Koncertdirekcijai ir arī pašu ieņēmumi, tiek saņemts finansējums no Kultūrkapitāla fonda. Koncertdirekcija piedalās Rīgas Domes Kultūras pārvaldes organizētajos konkursos un saņem sponsoru finansējumu.

“ Latvijas koncertdirekcijas” štatos nav neviena izpildītājmākslinieka. Ar izpildītājmāksliniekiem noslēdz līgumus, kuros tiek noteikta darba samaksa. Līgumus noslēdz par piedalīšanos atsevišķos koncertos. Mākslinieki paziņo savas cenas, un arī koncertdirekcijai ir savs viedoklis par to, cik jāmaksā noteiktiem izpildītājmāksliniekiem.

Orķestrus sarunās ar “ Latvijas koncertdirekciju” parasti pārstāv juridiska persona, un tas jau ir zināms iepriekš, ar cik augstas klases orķestri notiek pārrunas. Orķestri piedāvā programmu un norāda cenu. Svarīga ir reklāma, jo izpildītājmāksliniekus vai kolektīvus, kuru vārds labi pazīstams, ir vieglā reklamēt. Šajā procesā, protams, ir daudz subjektīvu momentu. Izpildītājmākslinieks pārrunu procesā ir gan biznesa partneris, gan parāda savas personīgās īpašības.

Izpildītājmākslinieka darba samaksa parasti ir atkarīga no projektā ieguldītās naudas summas, izpildītājmākslinieka pašnovērtējuma, reālās vērtības, mākslinieka “ tirgus vērtības” un koncertu grafika.

“Latvijas koncertdirekcija” piedalās mērķa programmas “Kamermūzika” realizācijā, “Septembra mūzikas dienu organizēšanā” un “Senās mūzikas festivālu organizēšanā”. Koncertdirekcija ir Vāgnera zāles uzturētājs un reizē arī pasūtītājs. Patreiz Vāgnera zāle var sevi pati uzturēt.

Pašreiz koncertdirekcijai ir līgumattiecības ar Doma koncertzāli. Šī līguma termiņš drīz beigsies, un tad koncertu rīkošana notiks jau pēc citām cenām.

“Latvijas koncertdirekcija” plāno izveidot aģentūru, kura piedāvātu Latvijas izpildītājmāksliniekiem iespējas uzstāties ārvalstīs. Patreiz Latvijas Nacionālā opera, Latvijas Nacionālais simfoniskais orķestris un citi kolektīvi paši rūpējas par sevi. Taču Latvijā ir vairāk nekā 100 labu mākslinieku, par kuriem neviens nerūpējas.

2. Izpildītājmākslinieku darba samaksas kārtība ārvalstīs

Izpildītājmākslinieku darba samaksas sistēmas Eiropā

Jāatzīmē, ka Internetā pieejams samērā maz precīzas informācijas par to, kā veidojas izpildītājmākslinieku darba samaksa Eiropas valstīs.

Eiropas Savienības valstīs valsts finansētos teātros parasti ir arodbiedrības.

Arodbiedrības slēdz nozares koplīgumus, kas nosaka arī darba samaksas principus.

Izpildītājmāksliniekiem ir kategorijas un ir dienas samaksa par darbu. Kategorijas piešķir izejot no profesionālās kvalifikācijas līmeņa un tam atbilst noteikts atalgojums.

Diemžēl informāciju par precīzu tarifāciju kategoriju piešķiršanas kārtību Internetā atrast neizdevās.

Augstas klases izpildītājmākslinieku intereses pārstāv aģenti. Aģenti organizē sarunas ar iespējamo darba vietu un vienojas par samaksu. Šī informācija parasti netiek izpausta.

Samaksu nosaka izpildītājmākslinieka profesionālais līmenis un popularitāte.

Var ar ļoti slaveniem izpildītājmāksliniekiem atsevišķos gadījumos vienoties par zemāku samaksu, bet tad šī informācija arī netiek izpausta.

Zemākas klases izpildītājmākslinieki paši vienojas par samaksu vai arī izmanto aģentūru pakalpojumus.

Kultūras politikas datubāze (Cultural Policy Database)

Kultūras politikas datubāzē apkopota informācija par kultūras politiku Eiropas valstīs.

Galvenās tēmas, kas raksturo katru datubāzē iekļauto valsti ir sekojošas:

- Kultūras politikas vispārējie virzieni,
- Administratīvās un institucionālās struktūras,
- Kultūras politikas instrumenti (ietver arī kultūras aktivitāšu finansēšanu un likumdošanu),
- Sektorālā politika,
- Kultūras industrija,
- Kultūras attīstība,
- Starptautiskā sadarbība kultūras sfērā,
- Adreses.

Luksemburga – kultūras politikas likumdošanas centrā ir profesionālisms. Valdība ir pieņēmusi likumu, kurā sniedz pašnodarbinātiem profesionāliem māksliniekiem profesionālu atzīšanu, un nodrošina tos ar sociālo aizsardzību, grantiem un tiešiem pasūtījumiem.

(Cultural Policy Database <http://www.culturelikn.org/culpol/compare/compmenu.html>)

Ungārijā, *Budapeštas Festivāla orķestra (Budapest Festival Orchestra)* mūziķu algas ir 120,000 HUF, kas atbilst 490 USD mēnesī. Orķestra vadītājs Ivans Fišers (Ivan Fischer) atzīmēja, ka orķestrim, lai turpinātu darbu nākamajā gadā nepieciešami 300 miljoni HUF, kas atbilst 1,25 miljoniem USD.

(Hungarian News Round-up. Central European Review, Vol 1, No19, November 1999. <http://www.ce-review.org/99/19/hungarynews19.html>)

Čehijā, Čehijas Filharmonijas mūziķu vidējā neto mēneša alga ir 10.000-12.000 Kc (\$260-\$ 300), kas ir tuvu vidējai algai Čehijā. Salīdzinot ar rietumu kolēģu algām, tas ir apmēram 10 reizes mazāk. Mūziķi var doties uz Rietumiem, kā to izdarījis franču raga pūtējs, kurš strādā Minhenes Filharmonijā jau kopš 1996. gada. Ja nebūs nekādu izmaiņu, daudzi mūziķi plāno pamest darbu orķestrī. Čehijai kļūstot par ES dalībvalsti, vairs nebūs vajadzīgas darba atļaujas ārzemēs un tas veicinās mūziķu aizbraukšanu.

Orķestris spēlē labi, bet mākslinieki ir demoralizēti. Visu nopelnīto naudu mūziķi iztērē ģimējiem un citiem komunālajiem pakalpojumiem.

Tas, ka viesu diriģents saņem 800.000 Kc par vienu uzstāšanos ir demoralizējoši.

Tiek kritizēta sistēma, jo valsts nodarbinātie dažāda veida mūziķi tiek apmaksāti patvaļīgi klasificējot. Viena alga ir orķestra klavieru solistam un klavieru instruktoram. Nav skaidrs, ka piespiest valdību uzlabot situāciju, bet kultūras ministrs mēģina palīdzēt.

Parlamenta locekļi uzskata, ka tam nevajag tērēt naudu. Agrāk, kad jūs strādājāt Čehijas Filharmonijā cilvēki jūs apbrīnoja, bet tagad viņi vaicā kādēļ.

(A Silent Spring. With lowsalaries and lower morale, Philharmonic musicians are looking elsewhere, <http://www.czechcenter.org/publications/silentf01.html>)

Izpildītājmākslinieku darba samaksas sistēmas ASV un Kanādā

ASV, Kolumbijas Simfoniskais orķestris

Kolumbijas Simfoniskais orķestris ir parakstījis tā saucamo “bezprecedenta”

5-gadu līgumu ar tās mūziķu arodbiedrību.

Līgums ir paplašināts, salīdzinot ar iepriekšējo 3-gadīgo līgumu, kura termiņš beidzās 31.08.2002. Jaunais līgums tika sagatavots 10.08.2002, mūziķi to apstiprināja 05.09.2002 un CSO Valde to akceptēja 10.09.2002.

Jaunajā līgumā ir izmainīts kopējo darba nedēļu skaits no 46 uz 52 nedēļām gadā. Tas panākts pagarinot koncertsezonu un palielinot koncertu skaitu.

Papildus līgumā vēl ieviestas sekojošas izmaiņas :

- par 3% paaugstināta mūziķu iknedēļas alga pirmajā gadā, 2,5% - katrā no nākošajiem 4 gadiem;
- gada minimālā alga pieaugs no \$ 47 840 2001./2002.g. sezonā uz \$ 61 464

- pēdējā sezonā līguma ietvaros;
 - nepilnu darba dienu strādājošo mūziķu apmaksas skala tiks pielīdzināta atbilstoši pilnas darba slodzes mūziķiem;
 - CSO ieviesīs elastīgu norēķina veidu, apmaksājot noteiktus medicīnas pakalpojumu summu, pirms to aplikšanas ar PVN.
 - papildus darba nedēļas CSO sezonā tiks iekļautas pakāpeniski visā 5 gadu termiņa līguma darbības laikā
- (CSO reaches five-year musicians' contract ("American City Business Journals Inc."2002-09-12, <http://columbus.bizjournals.com/columbus/stories/2002/09/09/daily23.html>)

ASV, Career Browser, Musicians

Ienākumi bieži vien atkarīgi no izpildītājmākslinieka profesionālās reputācijas, ģeogrāfiskās vietas un nostrādāto stundu skaita.

Saskaņā ar Amerikas Mūziķu federācijas (American Federation of Musicians) datiem, minimālā alga lielajos orķestros svārstījās no 1000\$ līdz 14000 \$ nedēļā 1993- 94. gada mūzikas sezonā. Labākajos orķestros sezona ilgst no 48-52 nedēļām, biežāk ir 52 nedēļas. Reģionālajos orķestros, minimālās algas ir no 400\$ līdz 700\$ nedēļā, sezona tur ilgst 25-38 nedēļas, parasti 30 nedēļas Pašvaldību finansētajiem orķestriem, tomēr ir vairāk ierobežots finansējuma līmenis un algas ir zemākas vēl arī īsākā sezonā.

(Colledgeboard.com, Career Browser. Musicians<http://www.collegeboard.com/apps/careers/0,1462,20-096,00.html>)

ASV, Cincinnati Simfoniskais orķestris

Cincinnati Simfoniskā orķestra mūziķi savu 108. koncertsezonu atklāja, jau parakstījuši jauno darba līgumu uz 2 gadiem, kurš paredz nemainīgu (iesaldētu) algu pirmajā gadā un nelielu algas paaugstinājumu otrajā gadā.

Par jauno darba līgumu nobalsoja vairākums mūziķu – 84 pret 14.

CSO prezidents *Steven Monder* norādīja uz neskaidro ekonomisko situāciju, kā pamatu sarunām par jaunā 2-gadīgā darba līguma veidošanu, pirmo reizi 30 gadu laikā. Iepriekšējais darba līgums, kura darbība beidzās 2002.gada 1.septembrī, bija noslēgts uz 4 gadiem.

Šis ir pirmais nemainīgas (iesaldētas) algas līgums pēdējā laikā. 90.gadu sākumā , pārskatot mūziķu darba līgumus, tika veikta piekāpšanās finansiālās krīzes laikā.

Sarunas līguma apspriešanas laikā bija draudzīgas un saprotošas, stāstīja *Richard Jensen*, mūziķu grupas vadītājs darba līguma slēgšanas procesā.

Jaunais darba līgums noslēgts līdz 2004.gada 5.septembrim. Minimālā iknedēļas alga pirmajā gadā (2002-03) būs \$ 1 675. Orķestra mūziķi saņems vienreizēju pabalstu \$ 1 000 marta mēnesī.

2003.- 04.g. iknedēļas alga pieaugs par \$ 25 nedēļā, līdz \$ 1 700 pirmā pusgada laikā. Otrajā pusgadā, būs papildus vēl \$ 25 pieaugums, kas veidos \$ 1 725 nedēļā, jeb \$ 89 050 gadā.

Veselības aprūpe un cita veida “priekšrocības” arī iekļautas līgumā.

“Es domāju , ka šis ir abpusēji izdevīgi noslēgts līgums”, teica *Eugene Frey*, Cincinnati Mūziķu asociācijas prezidents.

Daudzi orķestri ir “savilkuši jostas” pēc 11. Septembra notikumu iespaidotās ekonomiskās lejupslīdes. CSO plānoja 6,1% darbībai no dāvinājuma naudas, bet ziedojumi no \$ 90 miljoniem nokritās uz apmēram \$ 70 miljoniem.

Noslēdzot šādu darba līgumu, CSO tagad ir 10 labāk apmaksāto orķestru skaitā valstī. Noslēgtais darba līgums ir līdzīgs Minesotas orķestra līgumam, kurš tika diskutēts augusta mēnesī, tas aicināja saglabāt nemainīgu nedēļas algu \$ 1 700, paaugstinot to otrajā gadā līdz \$ 1 751.

(CSO Musicians ratify new contract, by Janelle Gelfand, “The Cincinnati Enquirer”, 02-11-25, http://enquirer.com/editions/2002/09/12/tem_cso_musicians_ratify.html)

3. Secinājumi un priekšlikumi izpildītājmākslinieku darba samaksas sistēmas uzlabošanai

Ņemot vērā reālo situāciju apsekotajās no valsts budžeta finansētajās kultūras institūcijās jāsecina, ka izpildītājmākslinieku (aktieru, mūziķu, kora mākslinieku, operas solistu un baleta mākslinieku) algu un darba samaksas aprēķināšana tikai vispārīgi balstās uz MK Noteikumiem Nr. 217 “Noteikumi par darba samaksas sistēmu no valsts budžeta finansējamo iestāžu darbiniekiem”, jo tos grūti pielietot izpildītājmākslinieku darba samaksas aprēķināšanai. Kultūras institūciju vadība atzīst, ka minētie noteikumi tiek ņemti vērā, taču izveidotas savas sistēmas, kuru vispārējie principi ir līdzīgi. Tas liek izdarīt secinājumu, ka izpildītājmākslinieku darba samaksas aprēķināšanā jāvadās pēc citiem, speciāli izpildītājmāksliniekiem piemērotiem noteikumiem un šādu noteikumu pamatī pētītajās kultūras institūcijās jau ir izveidoti (punktu sistēma).

Svarīgs izpildītājmākslinieku darba samaksas aspekts ir izpildītājmākslinieku zemās pamatalgas un darba samaksa, kura nenodrošina apstākļus pilnvērtīgai radošai darbībai. Lai nodrošinātu izpildītājmākslinieku, īpaši to, kuri nodarbināti mūzikas jomā radošo darbību Latvijā, nepieciešams ievērojami palielināt izpildītājmākslinieku darba samaksu. Darba samaksas palielinājumu būtu jāsāk ar valsts dotācijas palielināšanu izpildītājmākslinieku algām. Svarīgi, lai dotācija izpildītājmākslinieku algām būtu “iezīmēta”. Tas nodrošinātu, ka nauda, kas paredzēta izpildītājmākslinieku algām, tiešām nonāktu pie adresāta. Aktieriem būtu piemērojams Teātra darbinieku savienības izstrādātais modelis, taču tajā ir vairāki neskaidri aspekti, kas saistīti ar aktieru sadalījumu pa līmeņiem. Bez tam izstrādātais modelis būtu piemērojams tikai no valsts budžeta finansētajiem teātriem.

Izpildītājmākslinieku darba samaksas sistēmas uzlabošana cieši saistīta ar kultūras institūciju kopējo finansēšanu, tādēļ svarīgi, lai, piemēram, valsts finansētie teātri saņemtu pilnu valsts dotāciju uzturēšanas izdevumu segšanai un konkurētspējīgu aktieru pamatalgu nodrošināšanai.

Izpildītājmākslinieku darba samaksas sistēmu palīdzēs uzlabot arī izstrādātā “ Valsts teātru finansēšanas modeļa” ieviešana un valsts finansēto teātru juridiskā statusa sakārtošana.

4. Priekšlikumi un uzlabojumu izmaksas izpildītājmākslinieku darba samaksas sistēmas uzlabošanai valsts finansētajās kultūras institūcijās, kas darbojas mūzikas jomā

Valsts finansētajās institūcijās, kuras darbojas mūzikas jomā, izpildītājmākslinieku darba samaksas noteikšana jāpilnveido divos virzienos. Vispirms jāsakārto jautājumi, kas saistīti ar izpildītājmākslinieku profesionālās kvalifikācijas līmeni un tam atbilstošu darba samaksu. Gan Latvijas Nacionālajā operā, gan Akadēmiskajā korī “ Latvija” jau reāli pastāv izpildītājmākslinieku sadalījums kategorijās, kas balstīts uz štatu sarakstā esošajām vietām ar dažādu pamatalgas lielumu un izpildītājmākslinieka profesionālo līmeni. Šīs kategorijas būtu “ jālegalizē”, sagatavojot atbilstošus noteikumus. Kategoriju skaitu būtu jāierobežo līdz 5-7, ņemot vērā izpildītājmākslinieku darba specifiku.

“ Latvijas Nacionālās operas likuma” 9. pants paredz:

“ (1) Pēc kultūras ministra priekšlikuma nacionālās operas darbības un attīstības stratēģiju pieciem gadiem apstiprina Ministru kabinets.

(2) Nacionālās operas direktors izstrādā Nacionālās operas darbības un attīstības stratēģijas projektu pieciem gadiem, paredzot noteiktā laika posmā sasniedzamos rezultātus un šo rezultātu sasniegšanai nepieciešamos resursus, un iesniedz projektu kultūras ministram.

(3) Nacionālās operas darbības un attīstības stratēģija pieciem gadiem veido pamatu Nacionālās operas gadskārtējam darbības plānam. Gadskārtējā darbības plānā nosaka gada laikā sasniedzamos rezultātus un šo rezultātu sasniegšanai nepieciešamos pasākumus un resursus. Nacionālās operas ikgadējais budžets tiek pieņemts, pamatojoties uz gadskārtējo darbības plānu.”

Tieši piecu gadu attīstības stratēģijā būtu jāparedz cik un kādas kvalifikācijas izpildītājmākslinieki nepieciešami, lai realizētu stratēģiskos plānus. Piecu gadu plāns paredzētu konkrētus posmus profesionālas kvalifikācijas līmeņu ieviešanai.

Otrs virziens, kas palīdzētu uzlabot darba samaksas sistēmu, būtu mūzikas jomā nodarbināto izpildītājmākslinieku pamatalgas ievērojama paaugstināšana. Pielikumā piedāvāts finansu aprēķins pamatalgas paaugstināšanai Latvijas Nacionālās operas, Latvijas Nacionālā simfoniskā orķestra un Akadēmiskā kora “ Latvija “ izpildītājmāksliniekiem. Par pamatu ņemts štatu saraksts, jo pēc sarunām ar visu institūciju pārstāvjiem tika noskaidrots, ka štatu saraksts parāda arī atšķirības profesionālās kvalifikācijas līmenī. Tiek piedāvātas trīs pamatalgas paaugstināšanas shēmas. Pirmais variants pamatalgas paaugstināšana par 30% trīs gadus pēc kārtas būtu vēlamais. Otrais variants- pamatalgas paaugstināšana par 20% trīs gadus pēc kārtas. Minimālais variants par 10% gadā trīs gadus pēc kārtas. Pielikumā aprēķinātas gan summas, kas būtu nepieciešamas ik gadus, gan kopējās summas trīs gadu laikā Latvijas Nacionālās operas, Latvijas Nacionālā simfoniskā orķestra un Akadēmiskā kora “ Latvija

“izpildītājmākslinieku pamatalgu palielināšanai. Jāatzīmē, ka trešajā variantā patreiz zemāk atalgoto izpildītājmākslinieku pamatalgas tikai trešajā gadā sasniegs patreiz sabiedriskajā sektorā nodarbināto vidējo mēneša darba samaksu. Savukārt, pat tad, ja tiek ieviests pirmais variants, vislabāk atalgoto mūziķu darba algas atpaliks no ārvalstu mūziķu vidējām algām.

Informācijas avoti

1. “Autortiesību likums”. Pieņemts Saeimā 2000. gada 6. aprīlī, publicēts “Latvijas Vēstnesī” 2000. gada 27. aprīlī, <http://www.likumi.lv>
2. “Kultūras institūciju likums”. Pieņemts Saeimā 1998. gada 14. oktobrī, publicēts “Latvijas Vēstnesī” 1998. gada 30. oktobrī, <http://www.likumi.lv>.
3. “Latvijas Nacionālās operas likums”. Pieņemts Saeimā 2002. gada 22. maijā, stāties spēkā 2002. gada 26. jūnijā, <http://www.likumi.lv>
4. Ministru kabineta noteikumi Nr.217 “Noteikumi par darba samaksas sistēmu no valsts budžeta finansējamo iestāžu darbiniekiem”. Pieņemti 2002. gada 28. maijā, <http://www.likumi.lv>
5. LR Labklājības ministrija “Sociālais ziņojums 2001”, Rīga, 2001. gads.
6. Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde “Latvijas statistikas gadagrāmata 2002”, Rīga, 2002. gads.
7. Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde “Latvijas statistikas ikmēneša biļetens 10/2002”, Rīga, 2002. gads.
8. “Kultūrkapitāla fonda likums.” Pieņemts Saeimā 1997. gada 18. decembrī, ar grozījumiem 15.04.1999. un 06.04.2000., <http://www.likumi.lv>
9. “Valsts un pašvaldību teātros strādājošo aktieru minimālās darba algas noteikšanas metodika”, SIA “Zygon Baltic Consulting”4.lpp.
10. Hungarian News Round-up. Central European Review, Vol 1, No19, November 1999. <http://www.ce-review.org/99/19/hungarynews19.html>
11. A Silent Spring. With lowsalaries and lower morale, Philharmonic musicians are looking elsewhere, <http://www.czechcenter.org/publications/silentf01.html>
12. Colledgeboard.com, Career Browser.
Musicians <http://www.collegeboard.com/apps/careers/0,1462,20-096,00.html>
13. CSO reaches five-year musicians` contract (“American City Business Journals Inc.”2002-09-12,
<http://columbus.bizjournals.com/columbus/stories/2002/09/09/daily23.html>
14. CSO Musicians ratify new contract, by Janelle Gelfand, “The Cincinnati Enquirer”, 02-11-25,
http://enquirer.com/editions/2002/09/12/tem_cso_musicians_ratify.html